

Lagrådsremiss

Medling med anledning av brott

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 12 februari 2002

Thomas Bodström

Anders Perklev
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslår regeringen en ny lag om medling med anledning av brott. Lagen har karaktär av ramlag för medlingsverksamhet som anordnas i kommunal eller statlig regi. Syftet med regleringen är främst att tillgodose kraven på rättssäkerhet när medling med anledning av brott anordnas av stat eller kommun. Med medling avses i lagen att en gärningsman och ett brottsoffer möts inför en opartisk medlare med anledning av ett brott för att tala om brottet. Förslaget innebär i huvudsak följande. Medling kan komma i fråga för gärningsmän i alla åldrar. Syftet med medlingen är främst att gärningsmannen skall få ökad insikt om brottets konsekvenser och att brottsoffret skall ges en möjlighet att bearbeta sina upplevelser av brottet. Det bör även vara möjligt att låta mötet utmynna i någon form av avtal mellan parterna. Medlingen skall vara frivillig för båda parter. Om medling befinnas vara lämpligt i det enskilda fallet bör inget brott som är polisanmält och erkänt uteslutas från medling. Medling bör kunna äga rum i alla stadier av rättsprocessen.

När det gäller frågorna om medlingens ställning i den rättsliga processen och hur medlingsverksamheten skall organiseras, gör regeringen bedömningen att ytterligare överväganden krävs. Regeringen föreslår därför inte nu någon reglering i dessa delar.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2002.

Innehållsförteckning

1	Beslut	3
2	Lagtext	4
2.1	Förslag till lag om medling med anledning av brott	4
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.....	6
3	Ärendet och dess beredning.....	7
4	Bakgrund och allmänna utgångspunkter.....	7
4.1	Vad är medling m.m.?	7
4.2	Utvecklingen av medling vid ungdomsbrott i Sverige.....	10
4.3	Möjligheter att i rättssystemet beakta lagöverträdarens vilja att göra rätt för sig.....	11
4.4	Internationella förhållanden	14
4.5	Försöksverksamheten med medling vid ungdomsbrott och Brottsförebyggande rådets utvärdering.....	18
5	Medling som åtgärd med anledning av brott	21
6	Fortsatta överväganden	24
7	Åtgärder för att stödja medlingsverksamheten	29
8	Medlingsverksamheten bör regleras	30
9	Allmänna utgångspunkter för medlingsverksamheten	31
10	Gärningsmannens ålder.....	34
11	Brott som bör komma i fråga för medling	35
12	Medling vid återfall i brott.....	38
13	Brottet skall vara polisanmält och gärningen erkänd.....	38
14	När i rättsprocessen bör medling ske?	40
15	Medlaren	42
16	Medlingsmötet	44
17	Resultatet av medlingen.....	46
18	Samverkan	49
19	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	50
20	Kostnadseffekter m.m.....	50
21	Författningskommentar.....	50
21.1	Förslaget till lag om medling med anledning av brott	50
21.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.....	55
	Bilaga 1 Sammanfattning av betänkandet Medling vid ungdomsbrott...	56
	Bilaga 2 Betänkandets lagförslag.....	64
	Bilaga 3 Förteckning över remissinstanserna	71

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag (2002:000) om medling med anledning av brott samt
2. lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om medling med anledning av brott

Härigenom föreskrivs följande.

Tillämpningsområde och syfte

1 § Denna lag gäller medling som anordnas av staten eller av en kommun med anledning av brott.

2 § Med medling avses i denna lag att en gärningsman och en målsägande möts inför en medlare för att tala om brottet och följderna av detta.

3 § Medling skall ske i bägge parterns intresse. Målet skall vara att minska de negativa följderna av brottet.

Medlingen skall syfta till att gärningsmannen får ökad insikt om brottets konsekvenser och att målsäganden ges möjlighet att bearbeta sina upplevelser.

4 § Till medlare skall en kompetent och rättrådig person utses. Medlaren skall vara opartisk.

Förutsättningar för medling

5 § Medling skall vara frivillig för både gärningsman och målsägande. Det brott som medlingen avser skall vara anmält till polisen. Dessutom skall gärningsmannen ha erkänt gärningen eller delaktighet i denna.

Medling får endast ske om det med hänsyn till samtliga omständigheter framstår som lämpligt. Om gärningsmannen är under tolv år får medling ske endast om det finns synnerliga skäl.

Förberedelser

6 § Medlingsförfarandet skall genomföras skyndsamt.

Medlaren skall samråda med förundersökningsledaren om medling avses äga rum innan förundersökningen har avslutats. Om medling avses äga rum därefter, men innan det finns en lagakraftvunnen dom, skall medlaren samråda med åklagaren.

7 § Både gärningsman och målsägande skall informeras om vad medlingen innebär och på annat förberedas i den omfattning som behövs.

8 § Vårdnadshavare till gärningsman och målsägande skall ges tillfälle att närvara vid medlingsmötet, om det inte finns särskilda skäl mot det. Även andra personer kan ges tillfälle att närvara vid medlingsmötet, om det är förenligt med syftet med medlingen och det i övrigt kan anses lämpligt.

Medlingsmötet

9 § Vid medlingsmötet skall gärningsmannen ges möjlighet att be om ursäkt för sitt handlande och målsägande ges möjlighet att framställa önskemål om gottgörelse.

10 § Medlaren skall medverka till att avtal om gottgörelse träffas endast om det är uppenbart att innehållet i avtalet inte är oskäligt.

Om det framkommer att gärningsmannen inte uppfyller ett avtal som har träffats mellan parterna, skall medlaren se till att åklagaren genast underrättas om detta, om det inte är obehövt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa, skall socialnämnden genast underrättas.

6 §¹

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa, skall socialnämnden genast underrättas. *Av underrättelsen skall det framgå om den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling enligt lagen (2002:000) om medling med anledning av brott samt hur den misstänkte ställt sig till deltagande.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2002.

¹ Senaste lydelse (1994:1760).

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 16 april 1998 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda och analysera frågan om medlingens roll i rättssystemet. Utredaren skulle i detta sammanhang även belysa frågan om familjerådslag. Utredaren skulle – om arbetet gav anledning till det – lämna förslag till sådan lagstiftning som övervägandena ledde fram till (dir. 1998:30). Till utredare utsågs hovrättslagmannen Staffan Levén. Utredningen, som antog namnet Utredningen om medling vid ungdomsbrott, avlämnade i november 2000 sitt betänkande Medling vid ungdomsbrott (SOU 2000:105). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1* och utredningens lagförslag i *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning över remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju 2000/6270).

Den 12 mars 2001 uppdrog Justitiedepartementet åt en särskild utredare, docent Peter Lindström, att beräkna de ekonomiska konsekvenserna av vad medlingsutredningens förslag om obligatorisk medlingsverksamhet för kommunerna skulle innebära för kommunerna (dnr Ju2001/4428). Utredaren presenterade sin beräkning i augusti 2001.

Regeringen behandlar i denna lagrådsremiss utredningens förslag.

4 Bakgrund och allmänna utgångspunkter

4.1 Vad är medling m.m.?

Vad är medling?

Medling förekommer i Sverige inom flera olika områden. I dispositiva tvistemål, i arbetsrättsliga tvister och inom familjerätten. Det finns även föreskrivet medling vid arrende-, bostadsrätts- och hyrestvister samt för vissa upphovsrättstvister. Också förfarandet med särskilda skiljemän kan ses som en form av medling.

Det är svårt att finna en exakt och rättvisande definition av vad medling är. Medling kan sägas vara en alternativ metod för konfliktlösning. I huvudsak innebär medling att de tvistande parterna möts inför en oberoende medlare och vid detta möte försöker komma fram till en lösning på konflikten. I vissa fall har medling valts som konfliktlösningsmetod på grund av att tvisten måste lösas snabbt. I andra fall kan det vara fråga om bestående eller framtida nära relationer som motiverat medling, eftersom det i dessa fall är värdefullt att tvisten löses i samförstånd. Medling med anledning av brott kan även motiveras av andra skäl, t.ex. att vara rehabiliterande för både gärningsman och brottsoffer samt att verka brottsförebyggande. Den rättsfilosofi som

medling med anledning av brott främst grundar sig på kallas Restorative Justice, vilket kan översättas med reparativ rättvisa. Reparativ rättvisa kan definieras som en process i vilken parter som berörs av ett brott samlas för att tillsammans lösa hur man skall hantera följderna av brottet och dess verkningar i framtiden.

Ett medlingsförfarande i brottmål kan skilja sig mycket åt från fall till fall. Detta beror bland annat på vilken typ av brott ärendet gäller, vem som är brottsoffer och hur den personen har påverkats av brottet samt vem som är gärningsman. Nedan ges en beskrivning av hur ett medlingsförfarande skulle kunna gå till.

Ett medlingsförfarande kan inledas med att t.ex. polisen till en medlingsverksamhet överlämnar ett ärende där t.ex. en ungdom har begått ett brott och det finns ett brottsoffer. Ibland kan polisen dessförinnan ha informerat och/eller tillfrågat gärningsmannen och eventuellt brottsoffret om de kan tänka sig att medverka vid medling. I vissa fall har någon från socialtjänsten varit närvarande vid förhör med den unge gärningsmannen och vid det tillfället informerat om medling. Om så inte skett kontaktar medlaren eller någon vid medlingsverksamheten parterna för att diskutera frågan om medling. Gärningsmannen tillfrågas först, eftersom det bör vara klart att denne vill delta innan brottsoffret tillfrågas. Är gärningsmannen och/eller brottsoffret underåriga, informeras och tillfrågas vanligen också vårdnadshavarna.

Vilka förberedelser som behövs varierar från fall till fall. Ibland kan det vara tillräckligt med telefonkontakter före själva medlingsmötet. I andra fall kan det vara aktuellt med ett eller flera s.k. förmöten med parterna. Vid ett förmöte träffar medlaren parterna var och en för sig. I vissa fall kan man tänka sig att det bara är ena parten, vanligen brottsoffret, som har behov av ett förmöte. Så kan vara fallet om medlaren redan tidigare i processen, t.ex. i samband med ett förhör, har träffat gärningsmannen och talat om medlingen utan att det varit fråga om ett egentligt förmöte. Vid förmötena kan parterna få information om vad ett medlingsförfarande innebär, hur själva mötet går till och vilka regler som gäller. Vidare ges parterna möjlighet att ställa frågor och lära känna medlaren. Medlaren får tillfälle att bygga upp ett förtroende, vilket kan vara värdefullt vid medlingsmötet. Om själva medlingsmötet av något skäl inte kommer till stånd, kan förmötena också få en betydelse som en slags indirekt medling på så sätt att parterna genom medlaren kan få olika synpunkter framförda till motparten.

När förberedelserna är klara är det dags för själva medlingsmötet. Vid mötet kan, förutom medlaren, gärningsmannen och brottsoffret samt vårdnadshavare till både underåriga gärningsmän och brottsoffer vara närvarande. Även andra personer, t.ex. anhöriga och nära vänner, kan medverka som stöd för antingen gärningsman eller brottsoffer. Medlaren redogör kort för brottet. Därefter brukar brottsoffret ge sin beskrivning av händelsen och hur han eller hon har påverkats av brottet. Även gärningsmannen ges tillfälle att berätta om det inträffade. Parternas beskrivningar brukar leda till frågor som i sin tur sätter i gång en dialog mellan parterna. Medlaren brukar inta en passiv roll och endast ingripa för att underlätta för parterna att komma till tals och se till att viktiga sidor av saken belyses. Närvarande vårdnadshavare får normalt inte

komma till tals förrän gärningsman och brottsoffer är färdiga med sin diskussion.

När parterna anser att själva händelsen är färdigbehandlad, kan man övergå till att diskutera ett avtal om gottgörelse i de fall detta är aktuellt. Ett sådant avtal kan bestå i att gärningsmannen skall ersätta brottsoffret för den skada som denne har lidit genom brottet, t.ex. genom att erlægga ekonomisk ersättning till eller utföra visst arbete åt brottsoffret. Ett avtal kan också vara av mer ideell natur och ange hur parterna skall förhålla sig till varandra i framtiden. Om det träffas ett avtal skrivs detta under av parterna och medlaren samt eventuella vårdnadshavare. Medlaren kan sedan följa upp att avtalet följs.

En medling behöver dock inte utmynna i ett avtal. Det kan t.ex. vara så att brottsoffret inte har några anspråk på gottgörelse. I de flesta fall brukar gärningsmannen be brottsoffret om ursäkt och parterna skaka hand med varandra i samband med att mötet avslutas. I vissa fall kan det också vara tillräckligt att parterna har fått tillfälle att träffas och prata om händelsen.

Mötet kan avslutas med att medlaren sammanfattar vad parterna har kommit fram till och därefter ger ordet till parterna. På detta sätt får gärningsmannen tillfälle att be om ursäkt.

Olika syften med och intressen av medling med anledning av brott

I en rapport från åklagarväsendet ”Medlingsverksamhet för unga lagöverträdare. En kartläggning av projekt. Ett förslag till modell för medling. Rapport 1996:6.”, (se vidare i nästa avsnitt.) redovisas bl.a. olika syften och intressen när det gäller medling med anledning av brott.

Enligt rapporten får gärningsmannen genom medlingen en möjlighet att under kontrollerade former ta ansvar för sina handlingar och ställa till rätta efter brottet, vilket har betydelse för hans eller hennes insikt om konsekvenserna av hans eller hennes handlande. Medlingen kan även lösa rent praktiska frågor, t.ex. hur man betalar ett skadestånd, vilka ofta kan ställa till problem för ungdomarna. Brottsoffren har enligt rapporten med rätta anspråk på att få stöd av samhället på olika sätt. Genom en fungerande medling som tar stor hänsyn till brottsoffrens situation kan de få stöd, den ekonomiska ersättningen reglerad och en möjlighet att bearbeta följderna av brottet.

Vidare anges att samhällets intresse av medling är att genom denna kompletterande sanktionsform upprätthålla samhällets värderingar på ett konsekvent och snabbt sätt. I rapporten anges också att bakomliggande konflikter kan belysas genom medlingen. Ofta kan det finnas en förklaring till brott i form av gammal osämja, gängbråk, rasistiska motsättningar eller något annat som behöver redas ut. I dessa fall ligger det i fleras intresse att nå en lösning som innebär att risken för nya konfrontationer och därmed nya brott kan minskas. Det nuvarande systemet för lagföring ger ett mycket litet utrymme för denna typ av konfliktlösning. Rättegången är i första hand inriktad på bevis- och påföljdsfrågor, varför bakomliggande konflikter ofta hamnar i bakgrunden.

Slutligen sägs i rapporten beträffande medlingens syften att brottsligheten kan minska då effekterna av medlingen börjar framträda.

De gärningsmän som har deltagit i medling borde vara mindre återfallsbenägna. En minskad brottslighet i kombination med att medling till en viss del minskar behovet av traditionell lagföring kan antas medföra att polis, åklagare och domstolar avlastas.

De syften som synes ha varit de mest framträdande i den svenska försöksverksamheten är att medlingen skall verka brottsförebyggande och att den kan utgöra ett led i rehabiliteringen av unga lagöverträdare. Även brottsofferperspektivet har lyfts fram i många projekt.

4.2 Utvecklingen av medling vid ungdomsbrott i Sverige

De första medlingsverksamheterna

Den svenska medlingsverksamheten, främst för unga lagöverträdare, startade och växte fram spontant på olika orter och utan styrning från statsmakterna.

De första verksamheterna började år 1987 i Hudiksvall och i Solna/Sundbyberg. Vidare startade år 1994 ett medlingsprojekt i Västerås och ett i Växjö. År 1995 startade ett medlingsprojekt i Uppsala som delvis finansierades av Brottsoffermyndigheten. Samma år startade i Lund ett medlingsprojekt benämnt "Offer och ungdomsbrottsling skall träffas".

Efter dessa tidiga medlingsprojekt har medlingsverksamheten även inletts på andra platser. Det har också i januari 1998 bildats en förening, Föreningen för medling i Sverige, med syfte att verka för att medling som konfliktlösningsmetod utvecklas och sprids i Sverige.

I april 1998 fick Brottsförebyggande rådet (BRÅ) i uppdrag av regeringen att inleda en försöksverksamhet med medling för unga lagöverträdare. BRÅ skulle följa och samordna de projekt som omfattas av försöksverksamheten samt utvärdera denna (se avsnitt 4.5). Försöksverksamheten kom att omfatta 32 olika projekt. Av dessa har många fortsatt sin verksamhet även efter försökstidens utgång. Förutom dessa projekt förekommer enligt uppgift i dag medling på ytterligare ett tjugotal platser i landet.

Brottsförebyggande rådet har utvärderat försöksverksamheten och redovisat resultatet i fyra olika rapporter. I avsnitt 4.5 sammanfattas dessa rapporter.

Tidigare överväganden om medling vid ungdomsbrott

Ungdomsbrottskommittén behandlade frågan om medling i sitt betänkande "Reaktion mot ungdomsbrott" (SOU 1993:35 s. 431 ff.). Något formaliserat medlingsförfarande föreslogs inte. Kommittén menade dock att det fanns anledning att verka för att medlingsverksamheten byggs ut i landet.

I mars 1994 fick Riksåklagaren i uppdrag av regeringen att kartlägga de erfarenheter som fanns i landet av bedrivna medlingsprojekt och med utgångspunkt från den kartläggningen utarbeta en eller flera generella

modeller för hur en medlingsverksamhet för unga lagöverträdare skulle kunna bedrivas. Uppdraget har redovisats i den tidigare omnämnda rapporten ”Medlingsverksamhet för unga lagöverträdare. En kartläggning av projekt. Ett förslag till modell för medling” (1996:6), se föregående avsnitt.

I samband med överlämnandet av rapporten uttalade Riksåklagaren i en skrivelse till regeringen den 19 december 1996 att det finns en rad goda skäl som talar för att medlingsverksamheten är eller kan utvecklas till en alternativ eller en kompletterande sanktion för främst ungdomar som har begått brott. Riksåklagaren ansåg samtidigt att verksamheten kunde utvecklas spontant och utan styrning en tid innan man lagstiftade på området. I detta sammanhang ansåg Riksåklagaren att det är av betydelse att åklagare och domstolar redan i dag enligt det gällande regelverket kan beakta vad som skett under en medling vid beslut i åtalsfrågan samt vid straffmätning och val av påföljd. De frågor som han framför allt framhöll vara av betydelse vid en eventuell lagstiftning om medling var, förutom själva organisationsfrågan, vem som skall ta initiativ till medling, vid vilka stadier av brottmålsförfarandet som en medling kan bli aktuell samt medlingens inverkan på frågan om åtal och straffmätning. Riksåklagaren föreslog att regeringen skulle ta initiativ till en vetenskaplig utvärdering av den medlingsverksamhet som beskrevs i rapporten.

Överväganden om medling har även gjorts i Brottsofferutredningens betänkande ”BROTTSOFFER Vad har gjorts? Vad bör göras?” (SOU 1998:40 s. 183 ff.). Enligt Brottsofferutredningen kan medling vara positivt för brottsoffer under förutsättning att det tas tillbörlig hänsyn till dem i medlingssituationen. En utvidgad försöksverksamhet med medling liksom ytterligare utredning bedömdes som positivt (a. bet. s. 188).

Även Justitieutskottet har vid ett flertal tillfällen behandlat frågan om medling för unga lagöverträdare och uttalat sig positivt till sådan verksamhet. (Se t.ex. bet. 1990/91:JuU19 s. 15, bet. 1991/92:JuU24 s. 15, bet. 1994/95:JuU24 s. 18, bet. 1996/97:JuU12 s. 8, bet. 1997/97:JuU21 s. 20 och bet. 1998/99:JuU19 s. 9).

4.3 Möjligheter att i rättsystemet beakta lagöverträdares vilja att göra rätt för sig

I lagstiftningen finns vissa bestämmelser som syftar till att den som har begått brott skall göra rätt för sig. Det finns också bestämmelser som innebär att viljan att ställa till rätta efter ett begånget brott kan beaktas vid den rättsliga prövningen.

Anmodan av polisman

Enligt 13 § LUL får en polisman anmoda den som har fyllt eller kan antas ha fyllt 15 men inte 18 år att så snart som möjligt vidta åtgärder för att avhjälpa eller begränsa skada på grund av brott. Detta gäller om den unge har erkänt brottet eller det annars med hänsyn till omständigheterna är uppenbart att han har begått brottet. Målsägandens samtycke skall i

dessa fall inhämtas om det inte är uppenbart obehövt. I förarbetena (prop. 1987/88:135 s. 26 ff. och s. 41 ff.) anges flera begränsningar för tillämpningen av bestämmelsen. Det gäller bland annat krav på dels att arbetsuppgiften fyller en funktion för den skadelidande, dels står i den unges förmåga att utföra. Vidare anges i propositionen att det i princip endast är skador till följd av egendomsbrott som kan komma i fråga samt att målsägandens inställning är av avgörande betydelse. Det är dock för åklagarens bedömning den unges vilja att ställa till rätta som är det avgörande.

Rikspolisstyrelsen har utfärdat allmänna råd om anmodan att avhjälpa och begränsa skada (FAP 101-1).

Rapporteftergift

Reglerna om rapporteftergift återfinns i 9 § andra stycket polislagen (1984:387) och 4 kap. 5 § polisförordningen (1998:1558). Som huvudregel skall en polisman rapportera ett brott som faller under allmänt åtal. Enligt andra stycket får dock en polisman lämna rapporteftergift om brottet med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är obetydligt och det är uppenbart att brottet inte skulle leda till annan påföljd än böter. Rapporteftergift kan meddelas antingen direkt på plats av en polisman (omedelbar rapporteftergift) eller i ett senare skede efter viss utredning av en polisman i befälsställning eller förundersökningsledaren (rapporteftergift i efterhand). De brott som kommer i fråga för rapporteftergift skall anses vara av bagatellartad karaktär. Enligt förarbetena till de ändringar avseende unga lagöverträdare som skedde år 1988 (prop. 1987/88:135 s. 29) kan den unges vilja att ställa till rätta även vägas in vid polisens bedömning om rapporteftergift bör meddelas.

I fråga om rapporteftergift har Rikspolisstyrelsen utfärdat dels föreskrifter, dels allmänna råd (FAP 101-2).

Åtalsunderlåtelse

När det gäller ungdomar som begått brott före 18 års ålder skall åklagaren vid prövningen av frågan om åtalsunderlåtelse enligt 17 § LUL väga in den unges vilja att ersätta målsäganden för den skada som har uppkommit genom brottet eller att avhjälpa eller begränsa skadan. I förarbetena (prop. 1987/88:135 s. 30 och 39 f.) motiveras bestämmelsen med att om man vill lägga ökad vikt vid att de unga lagöverträdarna gör rätt för sig är det rimligt att i lagtexten skapa en bättre balans mellan å ena sidan intresset av likabehandling av lagöverträdarna och å andra sidan intresset av att hänsyn tas till den unges vilja att göra rätt för sig. Med stöd av en sådan regel menade departementschefen att åklagaren i större utsträckning bör kunna räkna den unge till godo att han t.ex. kontaktat målsäganden och diskuterat möjligheterna att göra rätt för sig, att han har börjat att betala målsäganden för skadorna eller att han efter en anmodan av polisen genom egna insatser försökt avhjälpa skadorna. Vid bedömningen av om åtalsunderlåtelse skall meddelas skall åklagaren särskilt beakta inte enbart den unges vilja att ersätta målsäganden för

skada som har uppkommit genom brottet, att avhjälpa eller begränsa skadan utan även hans vilja att på annat sätt gottgöra målsäganden.

I förarbetena till den senaste ändringen (prop. 1994/95:12 s. 78) anges att det är av stor vikt att unga lagöverträdare konfronteras med följderna av sina handlingar. För att uppmuntra den unge att ta ansvar för sina handlingar framhålls att det är rimligt att åklagaren, när han prövar frågan om åtalsunderlåtelse, får beakta att den unge på olika sätt har försökt gottgöra målsäganden. Som exempel anges att den unge deltagit i medling eller bett målsäganden om ursäkt. Dessa omständigheter bör dock enligt propositionen inte vara av avgörande betydelse för om ett beslut om åtalsunderlåtelse skall meddelas. Det anges att arten av det brott det är fråga om och omständigheterna när det begicks naturligtvis har stor betydelse. Det sägs också att det inte skall vara möjligt att enbart genom en enkel gest eller åtgärd slippa åtal för en gärning som har fått allvarliga konsekvenser för brottsoffret.

För vuxna som begått brott gäller reglerna om åtalsunderlåtelse i 20 kap. 7 § rättegångsbalken.

Möjligheten att beakta medling i domstol

Enligt 29 kap. 5 § 2 brottsbalken skall domstolen vid *straffmätningen*, utöver brottets straffvärde, i skälig omfattning beakta om den tilltalade efter förmåga sökt förebygga eller avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet. I förarbetena (prop. 1987/88:120 s. 91 f.) anges att även om brottet har fullbordats bör den som söker förebygga eller gottgöra skadliga verkningar av brottet kunna få ett mildare straff. Vidare anges att de skadliga verkningarna också kan gottgöras genom att skadorna ersätts. Enligt bestämmelsen skall hänsyn tas till gärningsmannens förmåga.

I 30 kap. 4 § brottsbalken föreskrivs att domstolen vid *val av påföljd* särskilt skall fästa avseende vid omständigheter som talar för en lindrigare påföljd än fängelse och att rätten därvid skall beakta sådana omständigheter som anges i 29 kap. 5 §. Enligt förarbetena (prop. 1987/88:120 s. 99) skall domstolen beakta sådana hänsyn som anges i 29 kap. 5 § brottsbalken både vid straffmätningen och när det gäller att välja mellan fängelse samt villkorlig dom och skyddstillsyn. I ett enskilt fall kan straffvärdet i och för sig motivera att fängelse ådöms, men omständigheter enligt 29 kap. 5 § kan tala för att villkorlig dom eller skyddstillsyn väljs i stället för ett kortare fängelsestraff. Som exempel nämns att om någon efter en grov stöld frivilligt har återställt det stulna och ersatt skadorna bör han beroende på övriga omständigheter kunna dömas till antingen villkorlig dom eller skyddstillsyn, även om straffvärdet är sådant att fängelse annars normalt skulle följa på brottet.

Domstols föreskrift

I 31 kap. 1 § femte stycket brottsbalken anges att om det uppkommit skada på egendom genom ett brott, som har begåtts av den som är under 21 år, och det bedöms vara ägnat att främja den dömdes anpassning i samhället, får rätten i samband med en dom om överlämnande till vård

inom socialtjänsten föreskriva att den dömde på tid och sätt som anges i domen skall biträda den skadelidande med visst arbete, som syftar till att avhjälpa eller begränsa skadan eller som annars i belysning av brottets och skadans art framstår som lämpligt. En sådan föreskrift får meddelas endast med den skadelidandes samtycke.

4.4 Internationella förhållanden

Medling med anledning av brott är en växande verksamhet och finns i ett stort antal länder. Verksamheterna skiljer sig dock åt på flera sätt mellan länderna och ibland även inom ett och samma land. Vissa länder använder medling som ett alternativ till den sedvanliga rättsprocessen. I andra länder utgör medlingen ett komplement. Hur verksamheten är organiserad och hur den finansieras varierar också. Vidare kan det huvudsakliga syftet med medlingen vara olika. Verksamheten kan vara inriktad främst på gärningsmännen eller på brottsoffren. I många fall synes verksamheten ha initierats på grund av att man har velat ha alternativa åtgärder för ungdomsbrottslingar. Vilken typ av ärenden som hanteras av medlingsverksamheterna är också skiftande.

På senare år har flera internationella organisationer som arbetar med medling och andra närliggande frågor bildats. Som exempel kan nämnas the European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice. Det kan också nämnas att Förenta Nationerna har utarbetat ett slags rekommendationer, ”Basics Principles on the Use of Restorative Justice”. Dessa rekommendationer vad gäller medling påminner i stor utsträckning om Europarådets rekommendationer (se nedan).

Europarådet

Europarådets ministerkommitté antog den 15 september 1999 en *rekommendation*, No. R(99) 19, om medling i brottmål. Inledningsvis i rekommendationen sägs bland annat att ministerrådet noterar utvecklingen av användningen av medling i brottmål i medlemsstaterna som en flexibel, omfattande och problemlösande möjlighet samt ett komplement eller alternativ till det traditionella rättsliga förfarandet. Ministerrådet beaktar vidare behovet av att öka aktivt personligt deltagande i brottmål för brottsoffret, gärningsmannen och andra som kan ha påverkats av brottet liksom engagemang från lokalsamhället. I rekommendationen sägs också att ministerrådet erkänner brottsoffrens legitima intresse av att ha en starkare röst vid hanteringen av konsekvenserna av brottet, att kommunicera med gärningsmannen samt att få en ursäkt och erhålla ersättning. Vidare beaktar ministerrådet vikten av att uppmuntra gärningsmännens känsla av ansvar och ge dem praktisk möjlighet till gottgörelse, vilket kan främja deras återanpassning och rehabilitering. Vidare anges i rekommendationen att ministerrådet tar hänsyn till kraven i den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Ministerrådet erinrar även om ett antal andra konventioner. Slutligen rekommenderar ministerrådet medlemsstaterna att beakta de principer som anges i rekommendationens bilaga vid

utvecklingen av medling i brottmål och ge rekommendationen största möjliga spridning.

Rekommendationens bilaga innehåller *riktlinjer* för medling, som definieras som förfaranden där brottsoffret och gärningsmannen har möjlighet att frivilligt aktivt delta i lösningen av olika frågor som uppkommit genom brottet med hjälp av en opartisk medlare.

Bilagan innehåller *vissa allmänna principer*, bl.a. följande. Medling i brottmål bör ske endast om parterna frivilligt samtycker till det och parterna bör ha möjlighet att återkalla ett sådant samtycke när som helst under medlingsförfarandet. Diskussionerna under medlingen är konfidentiella och får inte användas därefter, förutom med parternas samtycke. Medling i brottmål bör vara en allmänt tillgänglig verksamhet. Detta från rättvisesynpunkt och för verksamhetens kvalitet. Medlingsverksamheten, oavsett om den drivs i allmän eller privat regi, bör vara officiellt godkänd av statsmakterna som en möjlighet, ett alternativ eller ett komplement till den sedvanliga rättsprocessen. Det allmänna bör normalt finansiera medlingsverksamheten och på något sätt vara ansvarig för den. Medling i brottmål bör vara tillgänglig under alla stadier i den rättsliga processen. Medlingsverksamhet bör också ges tillräcklig självständighet i rättssystemet.

I bilagan tas också upp *vissa rättsliga utgångspunkter*. Det sägs t.ex. att lagstiftningen bör underlätta för medling i brottmål. Olika faktorer som skall garantera rättssäkerheten måste beaktas under medlingsförfarandet. Det hänvisas bland annat till artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna som tar upp rätten till en rättvis rättegång. Vidare bör riktlinjer för hur medling skall användas i brottmål finnas, särskilt för villkoren för att hänvisa ärenden till medlingsverksamheten och hur ärendena skall hanteras efter en genomförd medling. Det anges också att grundläggande garantier för rättssäkerhet bör gälla för medling, t.ex. tillgång till tolk eller översättning. Underåriga bör dessutom ha rätt till vårdnadshavarnas stöd. Innan parterna samtycker till medling bör de informeras om medlingen på ett fullständigt och objektivt sätt och det får inte ske några olämpliga påtryckningar för att få parterna att medverka. Parterna bör normalt vara överens om grundläggande fakta i ärendet och deltagande i medling bör inte användas som bevis på skuld i en efterföljande rättsprocess. Gärningsmannen behöver dock inte nödvändigtvis erkänna sig skyldig utan det är tillräckligt att denne tar på sig någon skuld för det som hände. Uppenbara skillnader avseende parternas ålder, mognad eller intellektuella kapacitet bör beaktas innan ett fall överförs till medling. Ett beslut att inte lagföra någon på grund av ett medlingsavtal skall ha samma status som rättsliga beslut eller domar och bör förhindra åtal som grundas på samma omständigheter (*ne bis in idem*). Medlingsverksamheten bör regleras genom erkända normer. Medlingsverksamheten bör ha tillräcklig självständighet för att utföra sina uppgifter samt normer för kompetens och etiska regler. Vidare bör metoder för urval, utbildning och utvärdering av medlare utvecklas. Medlingsverksamheten bör kontrolleras av ett kompetent organ. Medlarna bör rekryteras från olika områden, ha ett gott omdöme och de personliga egenskaper som är nödvändiga för medling. Medlare bör också få inledande utbildning, liksom internutbildning. Utbildningen

skall syfta till att ge en hög kompetensnivå med inriktning på konfliktlösningsförmåga och de särskilda krav som arbete med brottsoffer och gärningsmän ställer samt grundläggande kunskaper om det straffrättsliga systemet. Innan ett medlingsförfarande startar bör medlaren informeras om alla relevanta omständigheter i fallet genom behörig rättslig myndighet. Medlingen skall ske på ett opartiskt sätt baserad på omständigheterna i ärendet och på parternas behov och önsknings. Medlaren bör också alltid respektera parternas värdighet och se till att parterna uppträder med respekt för varandra. Medlingen bör ske effektivt, men i en takt som är lämplig för parterna och "in camera", dvs. inte vara öppen för allmänheten. Medlingsavtal skall vara frivilliga för parterna samt bör bara innehålla rimliga och skäliga förpliktelser. Medlaren bör rapportera till rättsväsendet om medlingsförfarandet och resultatet av medlingen, men medlarens rapport bör inte avslöja vad som förekommit vid medlingsmötet eller uttrycka någon bedömning av parternas uppträdande under medlingen. Det bör vara en regelbunden diskussion mellan rättsväsendet och medlingsverksamheterna för att utveckla en ömsesidig förståelse. Medlemsstaterna bör vidare främja forskning om och utveckling av medling i brottmål.

Europeiska Unionen (EU)

EU-kommissionen har, i samband med att brottsofferfrågor har behandlats, den 14 juli 1999 antagit ett meddelande till Europaparlamentet, rådet och Ekonomiska och sociala kommittén, KOM (1999) 349, slutlig. Kommissionen anser att det bör övervägas ytterligare forskning i och försök med medling mellan förövare och brottsoffer med åtföljande utvärdering av offrets speciella behov och praktiska arrangemang för medling. Enligt rådets rambeslut av den 15 mars 2001 om brottsoffrets ställning i straffrättsliga förfaranden (EGT L 82, 22.03.01, s. 1-4) skall varje medlemsstat sträva efter att främja medling under straffrättsliga förfaranden om den anser brottet lämpligt för denna form av åtgärd. Varje medlemsstat skall också se till att det under straffrättsliga förfaranden är möjligt att ta hänsyn till varje överenskommelse som har ingåtts mellan brottsoffret och förövaren genom medling (art. 10).

Förenta Nationerna (FN)

Enligt resolution 1999/26 om utveckling och genomförande av medling och reparativa åtgärder inom rättsväsendet bör medlemsstaterna överväga att utveckla, inom rättsväsendet, alternativ till formella åtgärder inom rättsväsendet såsom medling och andra åtgärder för reparativ rättvisa. I resolution 2000/14 (Draft resolution I, Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters) ombeds generalsekreteraren att hämta in synpunkter från medlemsstaterna och relevanta organisationer när det gäller önskvärdheten av och sättet för att etablera grundläggande principer för användandet av "restorative justice" program som rör brott. För närvarande överväger kommissionen (Commission on Crime Prevention and Criminal Justice) behovet av att

fastställa FN-standarder inom området medling och reparativ rättvisa, vilkas syften skall vara att garantera rättvisa och proportionalitet vid användande av dessa processer.

Medlingsverksamhet i andra länder

Medling med anledning av brott i *Finland* startade i början av 1980-talet som ett forskningsprojekt. Utvecklingen har varit mycket snabb och ca 75 procent av befolkningen har tillgång till medling. Medlingen ses som ett alternativ till rättsprocessen. Det finns regler i strafflagen som kan träda i kraft om förlikning uppnåtts mellan parterna, t.ex. påföljdseftergift. Nyligen har en särskild utredare lagt fram ett lagförslag om medling vid brott- och tvistemål. Bl.a. konstateras att den nationella tillgången till medlingstjänster vid brott- och tvistemål inte kan förverkligas endast genom att kommunerna frivilligt och på eget bevåg grundar och upprätthåller medlingsverksamhet samt att likheten inför lagen är den mest grundläggande utgångspunkten för kravet på nationell täckning av verksamheten.

I *Norge* startade medling som ett pilotprojekt år 1981. Man ville hitta alternativ till fängelsestraff för ungdomar, förebygga brott samt hitta en snabb och effektiv reaktion för förstagångsbrottslingar. 1991 antogs en lag om medling i konfliktråd. Riktlinjer har utfärdats av Riksåklagaren. Medlingen skall vara ett alternativ till en vanlig rättslig behandling.

Medling mellan brottsoffer och gärningsmän vid ungdomsbrott startade i slutet av 1980-talet på flera platser i *Belgien*. Verksamheten har emellertid inte spritts i någon större omfattning. En orsak till detta kan vara att det saknas en klar rättslig reglering för medling i dessa fall. Det pågår dock ett arbete med lagstiftning avseende unga lagöverträdare.

I *England* har medling sedan början av 1980-talet utvecklats utan lagstiftning eller central reglering. Verksamheten består av flera olika program. Avsaknaden av särskild lagstiftning på området har lett till att medlingen kan se mycket olika ut. Det har även medfört att medlingen inte har vuxit särskilt snabbt. Medling är tillgänglig för cirka 15 procent av befolkningen.

I *Frankrike* finns viss lagstiftning och andra föreskrifter som reglerar medling med anledning av brott. Det finns dock olika typer av medling och dessa har inte samma betydelse i den rättsliga processen. Medlingen är dessutom ofta inriktad på vuxna lagöverträdare.

Medling med anledning av brott började diskuteras i *Tyskland* i mitten av 1980-talet. För unga lagöverträdare ändrades lagstiftningen år 1990 så att den unges vilja att göra rätt för sig kom att utgöra en grund för åtalsunderlåtelse. Bestämmelser om medling finns såväl i den tyska strafflagen som i straffprocesslagen. Om medling har skett finns bl.a. möjlighet att göra straffet villkorligt eller beakta detta som en förmildrande omständighet vid påföljdsbestämningen.

I *Österrike* aktualiserades medling i samband med diskussioner kring en ny lagstiftning för unga lagöverträdare. Tanken var att hitta ytterligare alternativa åtgärder för unga brottslingar. Den nya lagstiftningen trädde i kraft 1988. Från den 1 januari 2000 finns även lagstiftning om medling för vuxna. Man medlar i alla typer av mål. Det förekommer dock inte medling för ungdomar under 14 år, dvs. icke straffmyndiga. I Österrike

är medling ett alternativ till rättsprocessen och används för att avskilja fall från det ordinarie rättssystemet.

I USA finns över 300 program med medling med anledning av brott. Medlingen startade efter kanadensisk förebild. Ofta anordnas medlingen när påföljden skall bestämmas. I vissa lindrigare fall fungerar medlingen som ett alternativ till den ordinarie rättsprocessen. Medlingsverksamhet bedrivs in kom kyrkan, inom lokalt anknutna privata organisationer som på olika sätt samarbetar med rättsväsendet, inom motsvarigheten till frivården och vid särskilda konfliktlösningscentrum.

4.5 Försöksverksamheten med medling vid ungdomsbrott och Brottsförebyggande rådets utvärdering

Brottsförebyggande rådets uppdrag m.m.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) fick den 16 april 1998 regeringens uppdrag att inleda en försöksverksamhet med medling för unga lagöverträdare. I uppdraget ingick även att följa och samordna de projekt som omfattades av försöksverksamheten samt att utvärdera den. I uppdraget angavs att regeringen ansåg att det var angeläget att den medlingsverksamhet som redan finns fortsätter att utvecklas, att medlingsverksamheten utvidgas samt att de erfarenheter som redan finns tas till vara. Syftet med försöksverksamheten var enligt regeringen att bl.a. skapa underlag för att kunna ta ställning till frågan om medlingens roll i rättssystemet.

Försöksverksamheten skulle påbörjas under hösten 1998 och pågå under ett år. BRÅ skulle fungera som samordnare och stöd för de projekt som omfattades av försöksverksamheten samt verka för att kontakter etablerades. Kommittén för brottsförebyggande arbete fick genom tilläggsdirektiv (dir. 1998:31) i uppdrag att i samråd med BRÅ och utredningen välja ut projekt, fördela ekonomiskt stöd (sammantaget 6,5 miljoner kr), sprida kunskap om projekten samt verka för att nya projekt initierades runt om i landet efter modell av de olika projektyperna. BRÅ övertog den 1 januari 1999 kommitténs uppgifter.

Beskrivning av försöksverksamheten

Försöksverksamheten pågick under perioden fr.o.m. den 15 oktober 1998 t.o.m. den 14 oktober 1999 och omfattade 32 medlingsprojekt runt om i landet. Den stora majoriteten av de projekt som ingick i försöksverksamheten drevs i kommunal regi. I de flesta fall inordnade direkt under socialtjänstens individ- och familjeomsorg, vanligen inom den enhetens specialiserade ungdomsarbete. Ett projekt var organiserat inom polisen och två drevs av ideella föreningar. Medlingsprojekten har samarbetat med olika myndigheter och organisationer. Samtliga projekt har samarbetat med polisen. Nästan alla projekt har samarbetat med eller haft socialtjänsten som huvudman.

Antalet genomförda medlingar under försöksåret som BRÅ har undersökt uppgick till 414. I cirka 30 procent av de inkomna ärendena under försöksåret har medling av olika orsaker inte kommit till stånd. Vanligaste skälet var att brottsoffret avböjde att medverka.

Gärningsmännen var i åldersgruppen 15-17 år i drygt 50 procent av de genomförda medlingarna. Den genomsnittliga åldern var 15 år. Cirka 30 procent av medlingarna genomfördes med en gärningsman under 15 år.

De vanligast brotten där medling skett under försöksverksamheten har varit snatteri (41 procent), skadegörelse (14 procent) och stöld (13 procent). Medling har även skett vid vålds- och hotbrott som misshandel (8 procent), olaga hot (4 procent) och rån (2 procent). I cirka 60 procent av fallen har brottet riktat sig mot en juridisk person. Vid övriga brott har brottsoffren varit privatpersoner.

När det gäller i vilket skede av rättsprocessen som medlingen har skett synes de praktiska förutsättningarna ha varit styrande snarare än någon teori om vid vilken tidpunkt en medling är mest effektiv.

Av de cirka 100 ärenden där det framgår om ärendet på något sätt behandlats i rättsprocessen har åtalsunderlåtelse meddelats i 40 fall. I cirka två tredjedelar av dessa fall har medlingen skett innan åklagaren prövat åtalsfrågan. I 51 fall prövades ärendet i domstol och i dessa har medling skett före domstolsprövningen i cirka hälften av ärendena. Underlaget ger knapphändiga besked om och i så fall i vilken utsträckning det tagits hänsyn till medlingen vid den rättsliga prövningen.

Lekmannamedlare har medlat i cirka 13 procent av de genomförda medlingarna inom försöksverksamheten.

Resultaten från försöksverksamheten

BRÅ har redovisat resultaten från försöksverksamheten i fyra rapporter.

Medling vid brott. Rapport från en försöksverksamhet. BRÅ-rapport 1999:12

Enligt rapporten är viljan och engagemanget från en eller helst ett par personer, som är beredda att omsätta idé till praktik och själva agera medlare, en viktig förutsättning för att verksamheten skall komma igång. I rapporten konstaterades att majoriteten av de genomförda medlingarna utgjordes av snatteriärenden, där brottsoffret var ett företag och gärningsmannen inte sällan under 15 år. Ca 15 procent av medlingarna hade gällt våldsbrott, främst misshandel. De flesta projekt inom försöksverksamheten var organiserade inom kommunernas socialtjänst och skedde antingen parallellt med övrig verksamhet eller fristående från denna. Enstaka projekt har bedrivits av polisen eller av en ideell förening.

Den enskilt viktigaste faktor som enligt rapporten avgör om en medlingsverksamhet skall kunna fungera fortlöpande är om ärenden i tillräcklig utsträckning hänvisas till projektet, vilket i sin tur beror på hur samarbetet med andra myndigheter fungerar. Enligt rapporten är ett utbyggt samarbete med polisen en förutsättning för en fungerande medlingsverksamhet. Vidare beror tillströmningen av medlingsärenden

på lokala förhållanden, enskilda tjänstemäns inställning och om en formaliserad överföring av ärenden till medling finns.

Medling vid brott. Gärningsmännen berättar. BRÅ-rapport 1999:14

Syftet med rapporten var att undersöka de effekter som medling kan ha på unga lagöverträdare.

Enligt rapporten visar resultaten att en klar majoritet av ungdomarna uppfattade sitt deltagande i medlingen som frivilligt. En majoritet uppfattade medlaren som rättvis och neutral. Helhetsintrycket är att gruppen gärningsmän tyckte att deras integritet hade respekterats. I rapporten sägs att det torde vara mycket viktigt att gärningsmännen ges möjlighet att uttrycka sig för att uppfatta händelsen som utagerad och för att kunna säga förlåt på ett tillfredsställande sätt.

Av rapporten framgår vidare att resultatet av medlingen oftast innebar en icke-materiell gottgörelse för brottet, dvs. att gärningsmannen bad brottsoffret om ursäkt. Vid medlingar med privatpersoner talade man även om hur parterna skulle förhålla sig till varandra i framtiden. När det gäller gärningsmän som begått brott mot en affärsverksamhet förekom konkret gottgörelse i form av avgifter, arbete m.m. Att de medlingar som gällde privatpersoner inte behandlade den praktiska gottgörelsen vid medlingen berodde främst på att flertalet av fallen behandlades i domstol.

Av undersökningen framgår att gärningsmän som vid medlingen mött en företrädare för affärsverksamhet i högre grad upplever medlingen som ofrivillig och som ett straff samt att de inte tycks få samma insikt om brottets konsekvenser som de ungdomar som mött en privatperson.

Det kan enligt rapporten generellt ifrågasättas om medling är en adekvat åtgärd vid så lindriga brott som t.ex. snatteri av en läsk. Medling vid allvarligare brott, med en högre grad av konfliktnivå mellan parterna, tycks i högre utsträckning påverka ungdomarna. Emellertid ställer dessa medlingar högre krav på förberedelserna inför medlingen och i synnerhet på medlarens kunskaper i brottsofferproblematik.

Medling vid brott. Brottsoffren berättar.

Det är två studier som redovisas i rapporten, en intervju- och en enkätundersökning, som skall belysa vilken effekt medling har på brottsoffer.

Resultaten från undersökningarna stöder enligt rapporten antagandet att medling är en metod som ger brottsoffren möjlighet att på ett konstruktivt sätt tillfredsställa en del av de känslomässiga behov som uppstår efter ett brott. Detta gäller särskilt behovet av information, vilket anses värdefullt i den s.k. bearbetningsfasen efter brottet. Vidare sägs att brottsoffren vid medling också ges möjlighet att, genom ett tillrättavisande av gärningsmannen, återta en del av den självkontroll som ett brottsoffer ibland upplever sig ha förlorat efter att ha utsatts för brott. Vidare anges att medlingen även upplevs som ett unikt tillfälle att delta i samhällets arbete med att förebygga brott samt att de brottsoffer som representerade företag ansåg att medling var en konstruktiv metod att tillrättavisa ungdomar som begår brott. I rapporten anges också att det

inte av brottsoffren upplevs som det viktigaste med medlingen att bli kompenserad för ekonomiska förluster.

Medling vid brott. Slutrapport från en försöksverksamhet. BRÅ-rapport 2000:8

I rapporten beskrivs medling vid brott som en metod att sammanföra en gärningsman med sitt brottsoffer i närvaro av en opartisk medlare. Den teoretiska utgångspunkten för medlingen är att gärningsmannen skall ges tillfälle att förstå och ta ansvar för brottets konsekvenser. Vidare skall brottsoffret ges tillfälle att bearbeta sin upplevelse och närsamhället stärka sin sociala kontroll.

BRÅ gör i slutrapporten vissa bedömningar som redovisas i det följande.

Det finns goda skäl att tro att utvecklingen av medlingsverksamheten kommer att fortsätta i landet oavsett lagstiftning. Det är dock lämpligt att organisera medlingsverksamhet i kommunernas socialtjänst, men frikopplad från övrigt arbete inom socialtjänsten.

Åklagarna och polisen behöver ett tydligare regelverk för hur man skall förhålla sig till medlingsverksamhet. Utan stöd och aktivt samarbete från rättsväsendets sida, främst åklagare och polis, är det svårt för projekten att få full legitimitet och genomslagskraft.

Det är viktigt att medlingsbegreppet och verksamhetens syften tydligt definieras. I eventuell lagstiftning bör syftena att minska återfall i brott och brottsoffers lidande understrykas.

Det är viktigt att de som bedriver medlingsverksamhet har kunskap om bl.a. brottsoffers reaktioner och behov. Om medling organiseras inom socialtjänsten är det därför viktigt med kompetensutveckling.

5 Medling som åtgärd med anledning av brott

Regeringens bedömning: Medling är en åtgärd som bör användas i större utsträckning, främst vid ungdomsbrott.

Utredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som yttrat sig delar utredningens bedömning. *Riksåklagaren (RÅ)* är positiv till att kommunerna skall ha möjlighet att sörja för att medling kan erbjudas unga lagöverträdare och dem som utsatts för brott som begåtts av dessa ungdomar. RÅ konstaterar att en medling med detta syfte och som genomförs på det sätt som föreslås i betänkandet sannolikt leder till vissa positiva effekter för såväl gärningsman som brottsoffer. I bästa fall kan medlingen enligt RÅ också föra med sig att gärningsmannen når sådana insikter om konsekvenserna av sitt handlande att han avhåller sig från fortsatt brottslighet. Förslaget innebär därför enligt RÅ i denna del ett väl motiverat komplement till de straffrättsliga åtgärder som följer på ett brott. *Sollentuna kommun* och *Umeå kommun* anser, utifrån gjorda erfarenheter, att medling är en lämplig åtgärd vid ungdomsbrott. De har vidare funnit att medling även kan komma i fråga för ungdomar som

tidigare begått flera brott, men konstaterar att medlingen då bör kompletteras med andra former av påverkansprogram, rehabiliterande insatser eller familjerådslag. Umeå kommun framför att en positiv inverkan har visats även på brottsoffret. *Gävle kommun* konstaterar dock att det är en brist att man inte vetenskapligt har kunna påvisa att medling som metod är lyckosam i att förhindra en kriminell karriär.

Skälen för regeringens bedömning

Gärningsmännens upplevelser av medling

BRÅ:s undersökning av gärningsmännens upplevelser av medling visar att medling i de allra flesta fall påverkar gärningsmannen på ett positivt sätt, särskilt när brottsoffret har varit en privatperson. Av undersökningen framgår bland annat att gärningsmännen genom medlingen har fått ökad insikt om konsekvenserna av sina brott och att de efter medling har haft en mindre konfliktfylld inställning till offret. Även vid de studiebesök som utredningen har genomfört har framförts att medling har haft en gynnsam inverkan på de unga gärningsmännen.

Regeringen delar därför utredningens bedömning att det får anses klarlagt att medling kan ha en positiv effekt på i vart fall unga lagöverträdare och att detta gäller inom ramen för både rättsväsendets och socialtjänstens verksamhet.

Brottsoffrens upplevelser av medling

Utredningen har konstaterat att brottsoffren under försöksverksamheten har getts en betydelsefull roll och deras intressen har beaktats. BRÅ:s rapport om brottsoffrens upplevelser av medling får anses visa att flertalet av brottsoffren upplever medlingsmötet positivt. Detta gäller särskilt dem som i egenskap av privatpersoner har varit utsatta för brott. Dessa brottsoffer har känt sig mycket delaktiga i medlingen och har fått stort utrymme att framföra sin åsikt. De har inte upplevt medlingsmötet som traumatiskt eller påfrestande. Vidare har de erfarit ett övertag och en säkerhet vid medlingen.

Som tidigare har nämnts (se avsnitt 4.4) visar även internationella studier att brottsoffer har positiva upplevelser av medling med anledning av brott. Det bör dock beaktas att det internationellt vanligen är svårare för brottsoffren att föra en skadeståndstalan i samband med brottmålsprocessen än i Sverige och att medling därför i många länder ses som ett sätt att snabbt och enkelt få ersättning för de skador som brottet orsakat. Utredningen har också pekat på att det vid flera av de studiebesök som utredningen har gjort vid olika medlingsverksamheter har framkommit att de medlingsansvariga från början såg medling som en åtgärd för de unga gärningsmännen, men efterhand upptäckte vilken väsentlig roll brottsoffren har i medlingsprocessen och hur viktigt det är att förbereda och behandla dessa på ett bra sätt. Det har också framhållits från vissa projekt att de numera anser att medlingen är till lika mycket för brottsoffren som för gärningsmännen. En slutsats som utredningen har dragit är att medling vid allvarligare brott ofta är till mer för brottsoffren

än för gärningsmannen. Framför allt om brottsoffret har drabbats av brottet som privatperson.

Av de skäl som ovan har angivits finner regeringen alltså att medling i många fall kan vara positivt för brottsoffret.

Sammanfattningsvis kan konstateras att såväl BRÅ:s utvärdering av försöksverksamheten som internationella undersökningar visar att medling kan ha en positiv inverkan på både gärningsmän och brottsoffer. Utredningen har för sin del gjort samma bedömning. Regeringen anser därför att medling är en metod som, i vart fall vid ungdomsbrott, bör användas i större utsträckning i Sverige än som sker för närvarande.

Utgångspunkter för att i offentlig regi anordna medling med anledning av brott

Vissa omständigheter förknippade med medling måste särskilt beaktas vid bedömningen om och i vilken utsträckning det är lämpligt att använda medling med anledning av brott.

Ett medlingsförfarande bygger på att både gärningsman och brottsoffer medverkar frivilligt. Utredningen framför att brottsoffer av olika skäl kan känna sig tvingade att delta och att det är en risk att de upplever medlingen som en ytterligare kränkning samt att det kan finnas risk att även unga gärningsmän känner sig tvingade in i ett förfarande som de egentligen inte förstår eller vill delta i. En annan risk som påpekas är att vissa gärningsmän ställer upp på medling endast för att de räknar med att då få en mildare behandling i rättsligt hänseende, vilket gör att syftet med medlingsförfarandet kan förfelas. Dessa farhågor har också framförts i flera remissyttranden. Regeringen har förståelse för detta. Medlingsverksamheten måste därför utformas så att framför allt brottsoffren, men även gärningsmännen, känner att de har en verklig möjlighet att vägra att delta och att parterna är väl informerade och förberedda vid medlingsmötet.

De vägledande syftena för medlingsverksamhet som bedrivs i offentlig regi bör vara att den skall leda till en ökad insikt om brottets konsekvenser hos gärningsmannen och att den skall ge brottsoffret en möjlighet att bearbeta sina upplevelser av brottet. Dessa huvudsyften utesluter inte att även andra syften med medling kan uppfyllas, t.ex. att rättsväsendet kan avlastas genom ett medlingsförfarande. Ett syfte som brukar framhållas är att medling skall ha en brottsförebyggande effekt genom att minska risken för att gärningsmannen återfaller i brott. (Se vidare under avsnitt 9.) Även om någon minskning av de ungas brottslighet inte kan sägas vara vetenskapligt visat, har medling enligt regeringens uppfattning många andra fördelar som gör att metoden måste anses värdefull.

Mot denna bakgrund föreslår regeringen i avsnitt 8 införandet av en lag om medling med anledning av brott. Lagen är tillämplig på medlingsverksamhet som bedrivs i kommunal eller statlig regi. Sådan medlingsverksamhet anordnas sannolikt främst inom kommunernas socialtjänst, kriminalvården eller polisen. Som framgår av avsnitt 7 kommer regeringen med olika åtgärder att stödja medlingsverksamhet, bl.a. genom statsbidrag i vissa fall.

Familjerådslag

Familjerådslag uppvisar många likheter med medling för unga lagöverträdare, men även skillnader. Deltagandet är frivilligt för både gärningsman och brottsoffer. Ett familjerådslag kan dock hållas även utan brottsoffrets medverkan. Om brottsoffret skall bjudas in måste den unge ha erkänt brottet. Syftet med familjerådslag för ungdomar som har begått brott är att engagera den unges föräldrar, släkt och andra i det privata nätverket för att förhindra fortsatt brottslighet och komma till rätta med övriga problem i den unges livssituation. Den utvidgade familjen får härigenom ett ökat ansvar och dess idéer och resurser tas till vara.

Familjerådslag har prövats i två projekt i Sverige med olika inriktning. I det ena projektet prövades familjerådslagsmodellen, med inslag av medling, primärt för ungdomar som hade begått brott. Projektet, som genomfördes i Svenska kommunförbundets regi, pågick från år 1998 till år 1999 i tio kommuner. Enligt en utvärdering av projektet är erfarenheterna goda. Det synes som om denna typ av familjerådslag kan vara positiv för unga lagöverträdarens rehabilitering.

Enligt regeringens bedömning är underlaget för den nämnda utvärderingen (cirka 40 rådslag, varav 17 med brottsoffermedverkan), emellertid alltför litet för att man skall kunna dra några mer långtgående slutsatser.

Familjerådslag kan framstå som särskilt lämpligt när den unge har en svår social situation. Det kan även vara lämpligt, såsom anges i utvärderingens slutsatser, att hålla familjerådslag om den unge återfaller i brott efter att ha deltagit i vanlig medling. Detta är dock en fråga som måste bedömas i varje särskilt fall.

Medling och familjerådslag är metoder som enligt regeringens bedömning kan komplettera varandra. Ett medlingsmöte kan även ha inslag av familjerådslag genom att andra personer än vårdnadshavare kan närvara om det är lämpligt och förenligt med syftet med medlingen (se avsnitt 16). Det är dock väsentligt att det i sådana fall tas tillräcklig hänsyn till brottsoffren.

6 Fortsatta överväganden

Regeringens bedömning: Frågorna om medlingens ställning i den rättsliga processen och ansvaret för medlingsverksamheten bör bli föremål för ytterligare utredning.

Utredningens förslag: Utredningen har funnit att de möjligheter som i dag finns att *beakta medling i rättsprocessen* inte är tillräckliga. Utredningen har dock inte ansett det lämpligt att införa vare sig medling som en påföljd i straffsystemet eller ett system med villkorade åtalsunderlåtelse. Däremot har utredningen föreslagit att det av lagtexten klart skall framgå att den omständigheten att (den unge) gärningsmannen har deltagit i medling skall utgöra en särskild grund för åtalsunderlåtelse

och att domstolarna vid straffmätning och påföljdseftergift skall beakta att medling har ägt rum.

Utredningen har vidare föreslagit att verksamheten för medling vid ungdomsbrott skall *organiseras* inom kommunernas socialtjänst och att medlingsverksamheten skall vara obligatorisk för kommunerna. Socialstyrelsen har föreslagits få rollen som en samordnande nationell enhet.

Remissinstanserna

Hur medlingen bör förhålla sig till rättsprocessen

Samtliga remissinstanser som yttrat sig i den här delen, gör samma bedömning som utredningen när det gäller medling som påföljd och i frågan om villkorade åtalsunderlåtelse. Många remissinstanser är dock starkt kritiska till utredningens förslag som syftar till att ge medlingen ett starkare genomslag i det straffrättsliga systemet. Förutom *Riksåklagaren (RÅ)*, vars remissyttrande i denna del redovisas nedan, ifrågasätter *flera åklagarmyndigheter och tingsrätter* kraftigt utredningens förslag.

RÅ har anfört i huvudsak följande:

RÅ avstyrker utredningens förslag om att medling skall få en större betydelse vid åklagarens prövning av åtalsunderlåtelse och domstolens straffmätning och påföljdsväl än vad som gäller enligt nuvarande ordning. När det gäller dessa förslag är det svårt att se att den föreslagna regleringen i praktiken skulle innebära någon egentlig skillnad i förhållande till vad som redan gäller.

När det gäller frågan om *medling som grund för åtalsunderlåtelse* är det enligt RÅ:s mening tveksamt om utredningens förslag tillgodoser de krav på förutsebarhet, konsekvens och proportionalitet som gäller för all straffrättslig reglering. Huruvida en medling kan komma till stånd är beroende av bl.a. målsägandens inställning till saken. Målsäganden kan alltså få ett avgörande inflytande på vilken den straffrättsliga reaktionen på ett brott blir. I vissa fall kan det finnas en risk för att gärningsmannen på olika sätt påverkar målsäganden så att denne går med på medling för att undgå obehaget med en rättegång. Principen är att det allmänna ensam ansvarar för de straffrättsliga sanktioner som följer på ett brott. Förslaget innebär också att möjligheten till förutsebarhet begränsas.

En annan omständighet som RÅ framhåller som brist med förslaget är att det är tillräckligt att medling har ägt rum för att åtalsunderlåtelse skall kunna medges. Det innebär att den "straffrättsliga reaktionen" på ett brott skulle kunna stanna vid ett sammanträffande och en ursäkt med en påföljande åtalsunderlåtelse. I fråga om många brott kan man på goda grunder ifrågasätta om detta är tillräckligt ingripande samt om kravet på proportionalitet och det allmänna intresset av att brott beivras blir uppfyllt.

Vidare ifrågasätter RÅ om förslaget uppfyller kravet på konsekvens eftersom samma typ av brott med samma svårhetsgrad kan bli olika bedömt vid prövningen av åtalsunderlåtelse beroende av om medling av olika orsaker har kunnat genomföras eller inte.

Sammanfattningsvis anför RÅ att medling inte bör få ett starkare genomslag vid det straffrättsliga förfarandet än den har enligt gällande

regler. Medlingsinstitutet bör däremot kunna ges ett större inslag av ett mer fristående förfarande från den ordinarie brottmålsprocessen.

Slutligen anser RÅ att förändringar i fråga om det straffrättsliga reaktioner för unga lagöverträdare bör anstå till dess påföljdsreformen för unga lagöverträdare har utvärderats (se prop. 1997/98:96 s 182).

Hur medlingsverksamheten bör organiseras

Samtliga remissinstanser, utom Socialstyrelsen, är i huvudsak positiva till förslaget. *Socialstyrelsen* som avstyrker förslaget anser dels att man inte bör lagstifta om en metod då detta redan ligger i socialtjänstens allmänna ansvar, dels att det inte heller finns något behov av att styrelsen ges ett särskilt uppdrag som samordnande enhet. *De kommuner som yttrat sig* över utrednings förslag är positiva till det, men framhäver behovet av resurstillskott. Många kommuner anser att medlingsverksamhet inom socialtjänsten bör organiseras vid sidan av den myndighetsutövande verksamheten. *Gotlands kommun* anser att frågan huruvida verksamheten skall organiseras inom ramen för socialtjänsten, ett kommunalt brottsförebyggande råd eller på annat sätt, torde vara en kommunintern fråga snarare än en lagstiftningsfråga. *Stockholms kommun* pekar på problematiken med vilken kommun som skall vara ansvarig när gärningsmannen kommer från en annan kommun än brottsoffret. *Brottsförebyggande rådet (BRÅ)* och flera remissinstanser, bl.a. *Göteborgs kommun*, understryker att medlingsverksamheten måste uppfattas som neutral och objektiv och anser att det vore lämpligt om medlingsverksamheten bedrevs fristående från den övriga verksamhet som förekommer inom kommunernas socialtjänst. *BRIS* anser att ett skäl till att organisera medlingen som en egen verksamhet är att markera att medling även skall tillgodose brottsoffrets intressen. Enligt *Bollnäs kommun* skulle dessutom en mellankommunal samordning av medlingsverksamheten underlättas om denna bedrevs fristående från socialtjänstens övriga arbete. *Föreningen för medling i Sverige och Idéforum för ett reparativt rättssystem* föreslår inrättande av ny nationell enhet.

Skäl för regeringens bedömning

Hur medlingen bör förhålla sig till rättsprocessen

Utgångspunkten för regeringens bedömning är, i enlighet med vad som redovisats i avsnitt 5, att medling med anledning av brott är en åtgärd som bör användas i större utsträckning. Som anges i avsnitt 4.3 kan medling redan i dag beaktas i rättsprocessen, t.ex. enligt 17 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) i frågan om åtalsunderlåtelse. Utredningen har föreslagit införande av ytterligare bestämmelser i syfte att ge medling större betydelse vid beslut om åtal, val av påföljd och vid straffmätningen. Som redogjorts för ovan har flera remissinstanser, däribland RÅ, starkt ifrågasatt dessa förslag.

Enligt regeringens uppfattning finns ett stort behov av att finna alternativ till de traditionella reaktionerna på brott, särskilt när det gäller

brott som har förövats av unga lagöverträdare. I detta hänseende borde medling kunna fylla en viktig funktion. Möjligheten att låta genomförd medling få en reell påverkan på såväl beslut om åtal som påföljdsval är därför central för regeringens ambition att införa medling i svensk rätt. De svårigheter i detta hänseende som har framhållits av bl.a. RÅ måste givetvis beaktas vid utformningen av ett sådant system. Således måste bl.a. kraven på likformighet och förutsägbarhet tillgodoses. Svårigheterna skall emellertid inte heller överdrivas. Enligt regeringens bedömning bör det finnas ett inte obetydligt utrymme för att i framtiden utveckla medling till att bli ett mera permanent inslag i påföljdssystemet för unga lagöverträdare. Att i viss utsträckning kunna ersätta traditionell lagföring med medling torde på sikt kunna leda till fördelar för såväl brottsoffer som samhället i stort.

En förutsättning för att medling skall kunna utvecklas i nu angiven riktning är dels att medling kommer till stånd på ett konsekvent och strukturerat sätt, dels att medling visar sig ha sådan effekt att den upplevs som ett trovärdigt inslag i samhällets reaktion med anledning av brott.

Enligt regeringens mening ger det befintliga underlaget inte tillräcklig information för att dra några säkra slutsatser av detta. Som flera remissinstanser har påpekat, finns det därför ett behov av att analysera dessa frågor ytterligare.

Mot denna bakgrund anser regeringen att tiden ännu inte är mogen för ett slutligt ställningstagande i frågan om regleringen av medlingens ställning i straffrättsprocessen, utöver vad som redan följer av bestämmelserna i LUL.

Hur medlingsverksamheten bör organiseras

Frågan om medlingens roll i rättsprocessen är också av stor betydelse för frågan om vem som bör ha ansvaret för medlingsverksamheten. Bl.a. krävs för att medling i större utsträckning ska kunna beaktas i åtals- och påföljdsfrågorna att medlingsverksamhet finns tillgänglig för samtliga berörda gärningsmän.

I Europarådets riktlinjer (se avsnitt 4.4) anges att medling i brottmål bör vara en allmänt tillgänglig verksamhet. Detta motiveras av rättviseskäl men även för att säkerställa verksamhetens kvalitet. Vidare uttrycks att medlingsverksamheten, oavsett om den drivs i allmän eller privat regi, bör vara officiellt godkänd av statsmakterna som en möjlighet, ett alternativ eller ett komplement till den sedvanliga rättsprocessen. Det konstateras även att medlingsverksamheten normalt bör vara finansierad av det allmänna och det allmänna normalt bör vara ansvarig för verksamheten. I rekommendationerna anges vidare att medlingsverksamheten bör ha tillräcklig självständighet för att utföra sina uppgifter samt att normer för kompetens och etiska regler liksom metoder för urval, utbildning och utvärdering av medlare bör utvecklas. Slutligen anges i detta sammanhang att medlingsverksamheten bör kontrolleras av ett kompetent organ.

BRÅ har i sin utvärdering av försöksverksamheten gjort bedömningen att det är lämpligt att medlingsverksamhet organiseras inom kommunernas socialtjänst, eftersom det där finns förutsättningar för en verksamhet av god kvalitet, såsom utbildning och vana att handskas med

denna typ av problem. En sådan lösning skulle också innebära att medlingen blir tillgänglig över hela landet.

Utredningen har gjort samma bedömning som BRÅ och därför också föreslagit att kommunerna i lag skall åläggas att sörja för att unga lagöverträdare och deras målsäganden skall kunna erbjudas medling.

Förslaget har emellertid kritiserats, främst av *Socialstyrelsen* som avstyrker förslaget. Socialstyrelsen framför att medling utgör en av de metoder som socialtjänsten kan använda sig av för att stödja såväl gärningsmän som brottsoffer och att metoden som sådan bör ingå i det sedvanliga professionella arbetet. Socialstyrelsen anser att man inte bör lagstifta om en metod. Vidare konstaterar Socialstyrelsen att det ligger i socialtjänstens allmänna ansvar att utveckla metoder och bedriva en socialtjänst med ett varierat utbud av insatser som kan tillgodose kommuninvånarens olika behov. Under beredningsarbetet har framkommit att *Svenska kommunförbundet* numera ansluter sig till Socialstyrelsens inställning. Således avstyrker även Svenska kommunförbundet förslaget, dels på de grunder som Socialstyrelsen anför, dels med hänvisning till den kommunala självstyrelsen.

Kritiken mot förslaget talar enligt regeringens mening för att också frågan om vem som skall ansvara för medlingsverksamheten måste övervägas ytterligare. Därtill kommer att det finns ett mycket begränsat underlag för att inom ramen för detta lagstiftningsprojekt göra en bedömning av medling inom andra organisationer än socialtjänsten. Medling har nämligen under försöksverksamheten endast i ett par fall bedrivits i annan regi än inom kommunal socialtjänst. Ett ställningstagande i den här delen bör även ske utifrån det slutliga avgörandet av frågan om medlingens plats i rättssystemet.

Planerat lagstiftningsprojekt avseende unga lagöverträdare

Under 2001 uppdrog regeringen åt BRÅ, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelse att följa upp och utvärdera påföljdsreformen för unga lagöverträdare av den 1 januari 1999 (prop. 1997/98:96). Uppdraget skall redovisas senast den 29 november 2002.

Regeringen avser dessutom att inom kort ta initiativ till en fullständig översyn av påföljdssystemet för unga lagöverträdare. Utgångspunkterna är härvid att påföljder för unga gärningsmän skall ha ett pedagogiskt och tydligt innehåll och att socialtjänsten även i fortsättningen skall ha huvudansvaret för unga som begår brott. Utredningen bör därför bl.a. ges i uppdrag att undersöka om t.ex. ungdomstjänst kan användas i större utsträckning eller om andra liknande påföljdsalternativ kan införas. I det arbetet kommer frågan om medlingens ställning i rättssystemet att få förnyad aktualitet. Starka skäl talar för att också frågorna om medlingens ställning i rättsprocessen och dess organisation, bör behandlas i det sammanhanget.

Sammanfattningsvis gör således regeringen bedömningen att frågorna om medlingens ställning i den rättsliga processen och hur medlingsverksamheten skall organiseras inte bör behandlas i det här sammanhanget. Regeringen föreslår i stället en särskild lag om medling med anledning av brott. Lagen har karaktären av en ramlag och har till främsta syfte att tillgodose grundläggande krav på rättssäkerhet (se

avsnitt 8). Som redogörs för i nästa avsnitt har regeringen dessutom för avsikt att vidta andra åtgärder för att stödja en utbyggnad av medlingsverksamheten.

7 Åtgärder för att stödja medlingsverksamheten

Regeringens bedömning: Brottsförebyggande rådet bör ges i uppdrag att fördela finansieringsbidrag samt svara för frågor om utbildning, metodutveckling och kvalitetssäkring.

Skälen för regeringens bedömning: Som redovisats i det föregående avsnittet avser regeringen inte att i det här sammanhanget reglera frågorna om medlingens ställning i den rättsliga processen och medlingsverksamhetens organisation. Regeringen anser inte att det idag finns ett tillräckligt kunskapsunderlag för att göra detta. Medling med anledning av brott förekommer redan och intresset för verksamheten stiger. Införandet av en lag om medling med anledning av brott bör, som utredningen påpekar, främja användandet av medling och ge verksamheten legitimitet. För att ytterligare stimulera en fortsatt etablering av medling med anledning av brott i avvaktan på att de olösta frågorna utretts, avser regeringen även att ge statsbidrag till medlingsverksamhet, i första hand kommunal medlingsverksamhet med inriktning på unga lagöverträdare, samt att även på andra sätt stödja medlingsverksamhet. Utgångspunkten är att statsbidragens sammanlagda storlek skall ligga i nivå med den beräknade kostnaden för en obligatorisk medlingsverksamhet inom ramen för kommunernas socialtjänst.

Det finansiella stödet till medlingsverksamheten bör lämpligen fördelas enligt mönster från försöksverksamheten. Således avser regeringen att ge Brottsförebyggande rådet (BRÅ) i uppdrag att fördela dessa bidrag.

I likhet med utredningen anser regeringen att det finns ett behov av en samordnande nationell enhet som svarar för frågor som utbildning, metodutveckling och kvalitetssäkring. Utredningen har förklarat att BRÅ är en myndighet som skulle kunna utgöra en sådan enhet. För detta talar enligt utredningen kanske främst den omständigheten att försöksverksamheten med medling vid ungdomsbrott leddes, samordnades och utvärderades av BRÅ. Vidare har anförts att medlingen kan anses vara en brottsförebyggande åtgärd. Utredningen har dock i sitt betänkande slutligen föreslagit Socialstyrelsen som ansvarig myndighet. Ett skäl till det var emellertid att medlingsverksamheten i utredningens förslag skulle förläggas till socialtjänsten. *Socialstyrelsen* har i den här delen avstyrkt utredningens förslag (se föregående avsnitt). Socialstyrelsen finner att det inte finns något särskilt behov av att styrelsen ges ett särskilt uppdrag som samordnande enhet då sådana uppgifter ingår i styrelsens allmänna uppdrag inom socialtjänsten och en av styrelsens huvuduppgifter är kunskapsförmedling.

För att även medlingsverksamheter som inte bedrivs inom socialtjänsten skall få vägledning och kunna delta i kompetensutveckling

m.m. avser regeringen att uppdra åt BRÅ att, i samråd med berörda myndigheter, t.ex. Socialstyrelsen och Brottsoffermyndigheten, svara även för vissa frågor om metodutveckling, utbildning m.m.

8 Medlingsverksamheten bör regleras

Regeringens förslag: En särskild lag om medling med anledning av brott införs. Lagstiftningen skall ha karaktären av en ramlag.

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit en särskild lag om medling vid ungdomsbrott, utformad som en ramlag. Den av utredningen föreslagna lagen tar sikte på medling i de fall gärningsmannen är under 21 år och innehåller även bestämmelser om hur medlingen skall organiseras, vilka som skall kunna anmäla ärenden till medling, sekretessregel samt bemyndigande för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att utfärda tillämpningsföreskrifter.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser, utom *Socialstyrelsen*, tillstyrker eller har ingen erinran emot utredningens förslag. *Socialstyrelsen* anser att man inte bör lagstifta om en metod då det ligger i socialtjänstens allmänna ansvar att utveckla professionella metoder och bedriva en socialtjänst med ett varierat utbud av insatser. (Se även avsnitt 6.)

Skäl för regeringens förslag: Som slagits fast i avsnitt 5 är det regeringens uppfattning att medling är en lämplig metod som, framför allt vid ungdomsbrott, bör användas i större utsträckning än vad som sker för närvarande. Även om regeringen inom ramen för detta lagstiftningsprojekt inte föreslår att medlingsverksamheten skall bli obligatorisk, finns anledning att reglera verksamheten, främst av rättssäkerhetsskäl. En reglering torde även ha betydelse för att främja medlingsverksamheten och ge den legitimitet. Syftet med regleringen är att tillse att sådan medling som anordnas i offentlig regi med anledning av brott uppfyller de krav som bör ställas för att verksamheten skall sägas vara rättssäker. Av dessa skäl gör regeringen bedömningen att en särskild lag om medling med anledning av brott bör införas.

Medlingen i Sverige är under utveckling och finner successivt nya former. Vid utredningens besök i Minnesota framkom att flera projekt som startat med medlingsmöten mellan gärningsman och brottsoffer efterhand övergått till att bjuda in allt fler deltagare till mötena, bland annat representanter för kommunen och skolan. Många medlingsmöten där påminner numera i stället om utvidgade familjerådslag. Utredningen menar därför att det är viktigt att en reglering tillåter en sådan utveckling även i Sverige och inte låser verksamheten eller gör den allt för formbunden. I likhet med flertalet remissinstanser delar regeringen denna bedömning.

Lagstiftningen måste alltså vara flexibel och tillåta en vidareutveckling av medlingen. Hänsyn måste också kunna tas till de särskilda förutsättningarna och omständigheterna i varje enskilt fall – till såväl brottets beskaffenhet som gärningsmannens och brottsoffrets person. Det ovan sagda gör att det inte är lämpligt att i detalj reglera medlingen. Med

hänsyn härtill anser regeringen att lagstiftningen skall ha karaktär av en ramlag.

Eftersom medlingsverksamhetens organisation inte formaliseras, saknas skäl för att i en särskild lag om medling nu reglera frågor om vem som skall anmäla ett ärende till medling, sekretessbestämmelser och bemyndiganden att utfärda föreskrifter m.m. Dessa frågor är avhängiga frågan vem som skall ansvara för medlingsverksamheten och bör därför tas upp i samband med att organisationsfrågan behandlas.

9 Allmänna utgångspunkter för medlingsverksamheten

Regeringens förslag: Medlingsverksamheten skall bland annat syfta till att leda till ökad insikt om brottets konsekvenser hos gärningsmannen och ge brottsoffret en möjlighet att bearbeta sina upplevelser av brottet. Vid mötet skall gärningsmannen ges möjlighet att be om ursäkt för sitt handlande och målsäganden ges möjlighet att framställa önskemål om gottgörelse. Medlingen skall vara frivillig för båda parter och medlaren skall vara opartisk.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som yttrat sig tillstyrker utredningens förslag eller lämnar det utan erinran. *Riksdagens ombudsmän (JO)* anser att det är tillräckligt om man i bestämmelsen anger att syftet med medlingen skall vara att målsäganden och gärningsmannen möts inför en opartisk medlare för att diskutera den begångna gärningen och de konsekvenser denna har fått samt att uttrycket ”kräva gottgörelse” bör ersättas med ”framföra önskemål om gottgörelse”.

Skälen för regeringens förslag

Medlingsverksamhetens syften

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) anger i sin slutrapport från försöksverksamheten att medlingsbegreppet är oklart och att det därför är nödvändigt att i den dagliga medlingsverksamheten begrunda och förtydliga sina syften. Om man undviker att reflektera över detta finns det enligt rapporten risk för att verksamheten får ett felaktigt innehåll eller felaktig form eller blir missriktad, dvs. att den inte fullgott uppnår något av sina syften. Av dessa skäl är det enligt regeringens bedömning av stor vikt att ange vad syftet eller syftena bör vara med den typ av medling som här avses.

Verksamheten bör utformas så att både gärningsman och brottsoffer kan ha nytta av den. Enligt BRÅ:s slutrapport har många medlingsverksamheter samma syften med verksamheten men betonar olika aspekter, t.ex. att sätta stopp för en kriminell karriär, att lösa

konflikter mellan parterna, att hjälpa brottsoffer, att stärka den sociala kontrollen eller att tillrättaföra ungdomar. I slutrapporten framgår att de två syften som tydligast kommit till uttryck i försöksverksamheten är att minska återfall i brott och att minska brottsoffers lidande. När det gäller huruvida medling minskar återfall i brott finns inte något egentligt stöd för ett antagande att medling leder till färre återfall, annat än några begränsande internationella studier samt vissa uppskattningar som har gjorts av några av de projekt som ingått i den svenska försöksverksamheten. I BRÅ:s utvärdering av försöksverksamheten ingår inte någon studie av huruvida medling minskar risken för återfall. Försöksverksamheten pågick under endast ett år. En återfallsstudie måste sträcka sig över en längre tidsperiod för att kunna ge något resultat. Det är också utomordentligt svårt att göra några säkra studier av återfallsfrekvenser, eftersom det kan finnas fler omständigheter än att den unge har deltagit i medling som gjort att han eller hon inte har återfallit i brott.

För att det skall vara motiverat att satsa på att öka användandet av medling som metod med anledning av brott bör enligt regeringens bedömning tydliggöras de huvudsakliga syften som sådan medling bör ha. Utredningen föreslår att de syften som bör vara vägledande för medlingsverksamheten är att den skall leda till en ökad insikt om brottets konsekvenser hos den unge gärningsmannen och att den skall ge brottsoffret en möjlighet att bearbeta sina upplevelser av brottet. Som tidigare nämnts kan medling ha flera syften. Som nämns i avsnitt 4.5 har BRÅ:s undersökning visat att medling kan ha en positiv inverkan på både gärningsman och brottsoffer. BRÅ:s undersökning visar att medling i de allra flesta fall påverkar gärningsmannen på ett positivt sätt, särskilt när offret varit en privatperson. Av undersökningen framgår bland annat att gärningsmännen genom medlingen har fått ökad insikt om konsekvenserna av sina brott och att de efter medling har haft en mindre konfliktfylld inställning till offret. Enligt regeringens mening visar undersökningen att medling kan ha en rehabiliterande effekt på unga gärningsmän. Ett syfte med medling bör därför vara att leda till ökad insikt om brottets konsekvenser hos gärningsmannen.

BRÅ:s undersökning visar också att medling kan vara positivt för brottsoffret, särskilt då offret är en privatperson. Dessa brottsoffer har känt sig mycket delaktiga i medlingen och har fått stort utrymme att framföra sina åsikter. De har inte upplevt medlingsmötet som traumatiskt eller påfrestande. Särskilt i dessa fall bör syftet vara att ge offret en möjlighet att bearbeta sina upplevelser av brottet. I cirka 60 procent av de under försöksåret genomförda medlingarna var brottsoffret ett företag. Några av dessa har uppgett att gärningsmannens ursäkt var det bästa med medlingen, men fler menade att det bästa var att för gärningsmannen få beskriva de konsekvenser som snatterier har för ett företag, dvs. tillrättaföra gärningsmannen. Självfallet kan dock huvudsyftet med medling variera från fall till fall beroende på bl.a. huruvida brottsoffret är en juridisk person eller en privatperson.

Oavsett vilket av syftena som är mest framträdande eller framstår som mest angeläget i ett enskilt fall måste såväl gärningsman som brottsoffer behandlas med respekt och visas tillbörlig hänsyn. Som *Brottsoffermyndigheten*, *BRIS* och *Sveriges Psykologförbund* påpekat kan

det naturligtvis aldrig accepteras att brottsoffret enbart kommer att tjäna som ett verktyg för att underlätta rehabiliteringen av unga gärningsmän.

Sammanfattningsvis bör medling alltså syfta till att lagöverträdaren får ökad insikt om brottets konsekvenser och att målsäganden ges möjlighet att bearbeta sina upplevelser. Angivna syften bör vara centrala för bedömningen av huruvida medling i det enskilda fallet är lämpligt. Det är också viktigt att ha dessa syften i åtanke vid planeringen inför ett medlingsmöte, liksom under själva medlingsmötet.

Kravet på frivillighet

För att medlingsmötet skall bli meningsfullt och de angivna syftena kunna uppnås är det viktigt att medlingen är frivillig för båda parter. Såväl gärningsman som brottsoffer måste känna att de har en reell möjlighet att vägra delta. Stor hänsyn måste härvid tas till deltagarens ålder och förmåga att framföra sin vilja. Kravet på frivillighet gör sig särskilt starkt gällande när det gäller brottsoffret. Inget brottsoffer skall behöva känna sig tvingad att delta. Det är viktigt att offret själv får avgöra om han eller hon vill delta och inte övertalas till detta för gärningsmannens skull. Brottsoffret måste också ges tid att fundera över om han eller hon vill medverka. För brottsoffrets del är det också viktigt att inte gärningsmannen är eller känner sig tvingad att delta. Om gärningsmannen inte vill träffa brottsoffret för att tala om brottet finns risk för ytterligare kränkningar. De angivna syftena med mötet torde också svårligen kunna uppnås om gärningsmannens eller brottsoffrets vilja att delta inte är äkta. (Se vidare i nästa avsnitt.)

Medlingsmötets innehåll

Hur medlingsmötet skall läggas upp och vad som skall diskuteras är något som måste avgöras från fall till fall och som inte bör regleras i en ramlag (se avsnitt 8). I vissa fall är det tillräckligt att parterna träffas och pratar om händelsen. Det är emellertid viktigt att gärningsmannen får en möjlighet att be brottsoffret om ursäkt vid mötet. Frågor om gottgörelse eller parternas framtida förhållningssätt gentemot varandra kan behöva diskuteras och lösas. Mötet bör därför kunna mynna ut i ett avtal mellan parterna. I avtalet kan regleras såväl frågan om ersättning eller någon annan form av gottgörelse till brottsoffret som frågan om hur parterna skall förhålla sig till varandra framledes. Någon rätt för brottsoffret att kräva gottgörelse och få den frågan behandlad vid medlingsmötet bör dock inte föreligga. Lika med JO anser regeringen därför att den av utredningen föreslagna formuleringen att målsäganden skall ges möjlighet att kräva gottgörelse inte är lämplig utan att målsäganden i stället bör ha rätt att framställa önskemål om gottgörelse. Frågor om resultatet av medlingsmötet behandlas vidare i avsnitt 17.

Slutligen är det enligt regeringens mening en självklarhet att medlaren skall vara opartisk och hjälpa båda parter i den utsträckning som det behövs (se vidare i avsnitt 15).

10 Gärningsmannens ålder

Regeringens förslag: För medling med en gärningsman under tolv år skall föreligga synnerliga skäl.

Utredningens förslag: Överensstämmer med regeringens. Mot bakgrund av utredningens uppdrag – Medling för unga lagöverträdare – har utredningen föreslagit att ungdomar i åldersgruppen 15–17 år främst bör komma i fråga för medling. Utredningen har dock även föreslagit att medling bör kunna äga rum med gärningsmän i åldern 18–20 år samt med gärningsmän som inte är straffmyndiga, dvs. barn under 15 år, i behandlingssyfte.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag eller lämnar förslaget utan erinran. När det gäller anordnande av medlingsverksamhet för gärningsmän som inte är straffmyndiga har dock några remissinstanser framfört betänkligheter, bl.a. *Åklagarkammaren i Karlskrona*, *Stockholms kommun*, *Umeå kommun*, *Sollentuna kommun* och *Kalmar kommun* påpekar dock vikten av att även gärningsmän under 15 år får delta i medling av pedagogiska och/eller behandlingsmässiga skäl. *Nämndemännens Riksförbund* framhåller att även 12–14 åringar bör komma i fråga för medling. *Organisationen för barnens rätt i samhället (BRIS)* finner inte anledning att begränsa användningen av medling till en viss åldersgrupp.

Skälen för regeringens förslag: Försöksverksamheten har varit inriktad på åldersgruppen 15–17 år. För denna åldersgrupp gäller särskilda handläggningsregler i brottmål och ett speciellt påföljdssystem, vilket bör kunna underlätta användandet av medling. Möjligheten att påverka gärningsmannen och ge honom en större insikt och en ökad förståelse för brottets konsekvenser torde också vara större när gärningsmannen är ung. Vidare torde brottsoffret i allmänhet vara mer villiga att möta en ung gärningsman än en äldre. Utredningen har dock inte velat utesluta att även gärningsmän i åldersgruppen 18–20 år kan komma i fråga. Även för dessa ungdomar gäller i vissa hänseenden särskilda handläggnings- och påföljdsbestämmelser.

Det huvudsakliga syftet med den lag om medling med anledning av brott som regeringen nu föreslår är, som redogjorts för i avsnitt 8, att tillgodose grundläggande rättssäkerhetskrav vid myndighets åtgärd med anledning av brott. Även om medling är frivillig måste åtgärden ses som ingripande. Regeringens utgångspunkt har inledningsvis varit att föreslå en lagstiftning om medling för unga lagöverträdare. Det saknas emellertid anledning att begränsa en reglering som syftar till ökad rättssäkerhet till att avse endast medling vid ungdomsbrott. Medling i offentlig regi anordnas även för vuxna lagöverträdare och även för brottsoffret är det viktigt att grundläggande rättsgarantier tillgodoses oavsett gärningsmannens ålder. Med hänsyn härtill saknas skäl att i lagen ange någon övre åldersgräns. Som angetts i avsnitt 7 avser regeringen emellertid att lämna statsbidrag till kommunal medlingsverksamhet som tar sikte på unga lagöverträdare.

I försöksverksamheten har medling i relativt stor omfattning (en tredjedel av de genomförda medlingarna) förekommit när

gärningsmannen har varit under 15 år, dvs. inte har varit straffmyndig. Eftersom ett av medlingens syften är att vara en rehabiliterande åtgärd, har utredningen inte funnit något som hindrar att medling genomförs även i de fall då gärningsmannen är under 15 år. När barn under 15 år begår brott ankommer det på socialtjänsten att vidta de åtgärder från det allmännas sida som befinner sig vara lämpliga. Det kan därför förekomma att socialtjänsten använder sig av medling som behandlingsåtgärd i sin verksamhet vid ungdomsbrott. Särskilt i de fall den unge är under 15 år bör medlingen ses som ett led i behandlingen av den unge. När det gäller dessa barn är det således inte rättsväsendets utan socialtjänstens uppgift att vidta de åtgärder som kan behövas. Brottsförebyggande rådets (BRÅ) utvärdering av gärningsmännens upplevelser av medling tyder på att gärningsmannen bör ha uppnått en viss ålder för att helt kunna förstå vad medlingen går ut på. Vidare kan det vara svårt för yngre barn i den uppkomna situationen att förstå att de inte är tvungna att delta. Regeringen delar därför utredningens uppfattning att det bör krävas synnerliga skäl för att medling skall kunna bli aktuell med barn i lägre åldrar. En lämplig gräns är, såsom föreslagits, tolv år. Denna åldersgräns återfinns i 31 § andra stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL), som föreskriver att en utredning rörande brott får inledas endast om det finns synnerliga skäl om den unge inte har fyllt tolv år. Det är mycket viktigt att medlingsmötet utformas så att det blir en positiv upplevelse för deltagarna, särskilt för de yngre. I annat fall riskerar medlingen göra mer skada än nytta för deltagaren.

När det gäller brottsoffret bör naturligtvis även denne ha uppnått en tillräcklig ålder och mognad för att det skall vara lämpligt med medling. Detta måste beaktas vid bedömningen av om medling är lämpligt i det enskilda fallet.

I enlighet med Europarådets rekommendationer (se avsnitt 4.4) skall medling inte äga rum om parterna inte är kapabla att förstå meningen med förfarandet. Det kan vara fråga om någon parts ålder eller om utvecklingsstörning eller liknande funktionshinder.

11 Brott som bör komma i fråga för medling

Regeringens bedömning: Inte något brott bör i lag uteslutas från medling. Vid sexualbrott och s.k. brottsofferlösa brott är det dock normalt inte lämpligt eller ens möjligt med medling.

Utredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser delar utredningens bedömning. *Umeå kommun* anser emellertid att vid snatteri kan enklare modeller än den utredningen föreslagit med fördel användas. *Gävle kommun* anser att vissa bagatellbrott kan uteslutas från medling. *Organisationen för barnens rätt i samhället (BRIS)* vill avråda från medling i fall det är fråga om sexualbrott mot yngre brottsoffer.

Skälen för regeringens bedömning

Medlingens syfte avgörande

Enligt utredningen bör syftet med medlingen vara avgörande för frågan om vid vilka brott medling är lämpligt. (Se avsnitt 5.) I likhet med utredningen anser regeringen därför att medling kan ha stor betydelse vid våldsbrott, givetvis under förutsättning att brottsoffret vill medverka. Mötet kan då leda till att gärningsmannen får ökad insikt om brottets konsekvenser och att brottsoffret får en möjlighet att bearbeta sina upplevelser av brottet.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) gör i sin utvärdering av försöksverksamheten med medling bedömningen att, om det huvudsakliga syftet med medlingen är att förhindra återfall i brott, det är bäst att rikta åtgärden mot de ungdomar som har störst behov av den genom att utföra medling efter strategiska urval av brottstyper som kan förutsäga kriminella karriärer. I rapporten ”Strategiska brott. Vilka brott förutsäger en fortsatt brottskarriär?” (BRÅ-rapport 2000:3) anges tre debutbrott som indikerar en hög risk för fortsatt brottskarriär, s.k. strategiska brott. Dessa brottstyper är tillgrepp av fortskaffningsmedel, rån och stöld. Utredningen anser att även om det inte har visats att medling direkt minskar risken för återfall i brott, det många gånger kan vara viktigt att medling kommer till stånd vid sådana brott. Regeringen delar denna bedömning.

Brottsoffret; privatperson eller företag

BRÅ:s utvärdering av försöksverksamheten har visat att upplevelserna av medling är olika för både gärningsman och brottsoffer beroende på brottets karaktär. Allmänt kan sägas att resultatet har varit mer positivt när det varit fråga om brott som har riktat sig mot en privatperson än när brottet har drabbat en juridisk person, t.ex. ett företag. När brottsoffret är en privatperson får medlingen naturligen en mer brottsofferorienterad prägel, särskilt när det är fråga om mer allvarliga brott. Man skulle därför kunna tänka sig en avgränsning av medling med anledning av brott som riktat sig mot fysiska personer. I likhet med utredningen anser regeringen dock att utvärderingen tyder på att medling kan ha en viktig funktion att fylla även när det är fråga om brott mot juridiska personer, framför allt när det gäller möjligheten för gärningsmannen att nå insikt om konsekvenserna av sitt handlande.

Om medlingsverksamheten har behov av att prioritera ärenden bör sådana brott som en privatperson drabbats av ha företräde eftersom det är vid dessa brott som de mest positiva effekterna av medling har visat sig för både gärningsman och brottsoffer.

Bagatellartade brott

Ett par remissinstanser har framfört att medling inte bör ske vid alltför bagatellartade brott. Flertalet bagatellartade brott är s.k. brottsofferlösa

brott, såsom exempelvis trafikförseelser. I dessa fall kan medling naturligen inte aktualiseras. Under försöksverksamheten med medling var snatteri det ojämförligt vanligaste brottet för medling (drygt 40 procent av medlingarna). Under försöksverksamheten har snatteri och skadegörelse legat till grund för mer än hälften av medlingarna. Även om snatteri och lindrigare skadegörelse inte är s.k. strategiska brott och dessutom ofta riktar sig mot juridiska personer anser regeringen att medling ändå kan vara lämpligt i dessa fall. Det faktum att flertalet av de unga personer som begår snatterier inte återfaller i brott hindrar inte att medling kan ha ett pedagogiskt värde för de unga och i det enskilda fallet fungera brottspreventivt. Många unga förstår inte heller att vissa brott, exempelvis klotter, även i liten omfattning, kan innebära skador och lidande för en enskild person eller ett företag. Att klottret har medfört att den drabbade varit tvungen att lägga ner tid och arbete och kanske stora kostnader på rengöring är ofta inte något som föresvävar den unge gärningsmannen. Ett möte med brottsoffret kan här, oavsett om offret är en enskild person eller en juridisk person, innebära att den unge kommer till insikt om dessa konsekvenser för brottsoffret.

Medling vid mindre allvarliga brott torde dock inte kräva lika stora förberedande åtgärder som vid mer allvarliga brott, särskilt inte om brottsoffret är en juridisk person. Om medling skall ske vid exempelvis snatteri i butik torde några mer omfattande förberedelser inte erfordras och mötet kunna ske relativt snabbt.

Inga brott bör i lagen uteslutas från medling

Enligt regeringens mening finns inte tillräckligt starka skäl att genom lagreglering utesluta några brott från medling. De syften som angivits för medling vid ungdomsbrott ger i stället vid handen att medling bör kunna ske vid såväl allvarliga som mindre allvarliga brott och med anledning av brott begångna mot såväl fysiska som juridiska personer. Att ett eller flera syften är starkare vid vissa typer av brott medför inte att andra brott bör uteslutas. Vid s.k. brottsofferlösa brott, t.ex. narkotikabrott, är dock medling inte möjligt. Vid vissa brottstyper kan medling också vara direkt olämpligt. Detta gäller i första hand sexualbrott i allmänhet samt våldsbrott riktade mot nära anhöriga, exempelvis våld mot kvinnor i nära relationer. I vissa fall kan redan ett erbjudande att delta i medling innebära en ytterligare kränkning för brottsoffret. Vid vissa allvarliga och integritetskränkande brott kan det ibland finnas skäl från att avstå från att kontakta brottsoffret och erbjuda medling, om inte offret själv uttryckt önskemål eller på annat sätt tagit initiativ till medling. BRIS har påpekat att medling inte bör användas när det är fråga om sexualbrott mot yngre brottsoffer. Regeringen vill inte utesluta att medling kan vara lämpligt även i vissa dylika fall, men vill också betona att när det gäller unga brottsoffer i allmänhet och unga offer för sexualbrott i synnerhet måste noggranna överväganden göras innan frågan om medling tas upp med brottsoffret och beslut fattas om att medling bör ske. Vidare måste i dessa fall ställas synnerligen höga krav på medlarens omdöme och kompetens.

12 Medling vid återfall i brott

Regeringens bedömning: Medling bör främst komma i fråga för de som är att betrakta som förstagångsbrottslingar, men bör även kunna vara aktuell för personer som återfallit i brott.

Utredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser har tillstyrkt eller inte haft något att invända emot utredningens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Försöksverksamheten har främst varit inriktad på ungdomar och särskilt de som för första gången har gjort sig skyldiga till brott. Medling bör också, enligt regeringens mening, främst komma i fråga för denna kategori lagöverträdare (se avsnitt 5). Det saknas dock skäl att begränsa användandet av medling till uteslutande gärningsmän som tidigare inte har ertappats med att ha begått brott. Det får avgöras från fall till fall när medling kan vara lämpligt för en gärningsman som har återfallit i brottslighet. Om det bedöms att medlingen kan ha positiva effekter för gärningsmannen och/eller för brottsoffret, bör medling kunna komma i fråga även vid återfall och även om gärningsmannen tidigare har deltagit i medling och fullföljt medlingsavtalet. Om den unge inte fullföljt ett tidigare träffat medlingsavtal bör dock detta innebära att medling vid återfall inte kan komma i fråga annat än i rena undantagsfall. Om brottsoffret vill att medling skall genomföras är dock även detta ett skäl att låta den unge delta i medling, trots att detta annars hade varit tveksamt. Det är viktigt att det görs en individuell bedömning av varje medlingsfall.

13 Brottet skall vara polisanmält och gärningen erkänd

Regeringens förslag: Det brott som medlingen avser skall vara anmält till polisen. Vidare skall gärningsmannen ha erkänt gärningen eller delaktighet i denna.

I underrättelsen till socialnämnden enligt 6 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare skall anges om den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling enligt den föreslagna lagen samt hur den misstänkte ställt sig till detta.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som har yttrat sig tillstyrker eller lämnar förslaget om förutsättningarna för att anmäla ett ärende till medling utan erinran. *Riksdagens ombudsmän (JO)* anser att uttrycket ”gärningsmannen har påtagit sig skuld” i utredningens förslag är bättre ägnat att beskriva ett ångerfullt självstillstånd än att beteckna ett ställningstagande av rättslig innebörd. JO föreslår i stället följande ordalydelse ”gärningsmannen skall ha erkänt gärningen eller delaktighet i denna”. Även *Malmö tingsrätt* har invänt mot det av utredningen

föreslagna uttrycket och förordar i stället uttrycket ”erkänt gärningen”. *Göteborgs kommun* har föreslagit att gärningsmannen skall ha påtagit sig skuld vid polisförhör.

Skälen för regeringens förslag

Brottet skall vara polisanmält och skuldfrågan i det närmaste klarlagd

Enligt regeringens mening bör krävas att brottet är polisanmält för att det skall vara aktuellt med medling i ärendet. Däremot behöver det självklart inte vara brottsoffret själv som har gjort polisanmälan.

Enligt regeringens mening är det viktigt att skuldfrågan är i det närmaste klarlagd vid medlingsmötet. Skälet till detta är att syftet med medling är att gärningsman och brottsoffer skall tala med varandra med anledning av ett brott. Om gärningsmannen inte erkänt gärningen finns risken att medlingsmötet kan få karaktären av en rättegång, vilket självfallet inte är avsikten. Inte heller får mötet leda till att gärningsmannen försöker förmå brottsoffret att ta tillbaka sina uppgifter eller sin anmälan. Detta är särskilt viktigt när medlingsmötet äger rum innan förundersökningen är avslutad, men också när mötet äger rum innan det finns en lagakraftvunnen dom. Regeringen återkommer i nästa avsnitt till vikten av att medlingsverksamheten samråder med förundersökningsledaren om medlingsmötet skall äga rum innan förundersökningen är avslutad och med åklagaren om medlingsmötet skall äga rum därefter men innan det finns en lagakraftvunnen dom. Vidare kan de angivna syftena med medling inte uppnås om inte skuldfrågan är i det närmaste klarlagd. Gärningsmannen kan svårligen ha förståelse för brottets konsekvenser om han inte ens erkänner att han gjort det som anmälan avser och brottsoffret inte bearbeta sina upplevelser om gärningsmannen förnekar det som påstås. Av detta skäl är det viktigt att gärningsmannen erkänner gärningen helt eller i vart fall delaktighet i denna, även i de fall medlingsmötet äger rum efter huvudförhandling eller lagakraftvunnen dom.

Regeringen delar JO:s och Malmö tingsrätts uppfattning i fråga om lagtextens formulering.

Underrättelse till socialnämnden

Försöksverksamheten utvisade att det var polisen som hänvisade det stora flertalet fall till medling. Fördelen med att polisen hänvisar fall till medling är dels att medlingsverksamheten får kännedom om fallen, dels att medlingsförfarandet kan ske snabbt. Polisen bör därför, om det inte är olämpligt, regelmässigt tillfråga en gärningsman mellan 15 och 20 år om han är villig att delta i medling. Försiktighet bör iakttas när det är fråga om en gärningsman under 15 år. Förundersökningsledaren har enligt 6 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) skyldighet att underrätta socialnämnden om någon som är under 18 år skäligen är misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa. Det är lämpligt att det i det sammanhanget även lämnas uppgifter om den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling samt den

misstänktes inställning till detta. Underrättelsen ger socialnämnden möjligheten att på ett tidigt stadium ta ställning till frågan om medling vid sin bedömning av vilka åtgärder som bör vidtas. Bestämmelse om skyldigheten att underrätta socialtjänsten om detta bör tas in i LUL.

14 När i rättsprocessen bör medling ske?

Regeringens förslag: Medlingsförfarandet skall ske skyndsamt.

Medlaren skall samråda med förundersökningsledaren om medling avses äga rum innan förundersökningen är avslutad samt med åklagaren om medling avses äga rum därefter, men innan det finns en lagakraftvunnen dom.

Utredningens bedömning: Utredningen har inte föreslagit att samråd skall med förundersökningsledare respektive åklagare. I övrigt stämmer utredningens förslag med regeringens.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som har yttrat sig tillstyrker eller lämnar utredningens förslag utan erinran. *Riksåklagaren (RÅ)* framför dock att utredningen inte tillräckligt har beaktat risken för att medling på ett tidigt stadium kan försvåra utredningen av brottet. RÅ understryker därför vikten av att medling inte genomförs på ett stadium där utredningen om brottet kan skadas. *Åklagarmyndigheten i Umeå* anser att det ofta vore olyckligt om medling skulle ske innan rättegången vad gäller brott mot 3, 4 och 6 kap. brottsbalken och föreslår att samråd bör ske med åklagare innan beslut fattas när medling skall ske. *Brottsförebyggande rådet (BRÅ)* anser att tidsfristen vid medlingsärenden bör regleras. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att det bör vara ett tidskrav på att medling skall ske i nära anslutning till brottet, förslagsvis inom en månad sedan brottet uppdagats.

Skälen för regeringens förslag

Medling bör kunna ske i alla stadier av rättsprocessen

Enligt BRÅ:s slutrapport synes det mer vara praktiska förutsättningar som styr när i rättsprocessen medlingen äger rum än någon teori om vilken tidpunkt som är lämpligast. Snabbheten i överförandet av ärendet till projekten kombinerat med regler om snabb prövning, t.ex. i ungdomsmål, avgör om det finns tid att sammanföra offret och gärningsmannen före den rättsliga prövningen.

En förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader skall bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen skall avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke, 4 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL). Tidsfristen får överskridas endast om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter. Väcks

allmänt åtal mot den som inte har fyllt 18 år för ett brott för vilket det inte är föreskrivet fängelse i mer än sex månader, skall huvudförhandling som huvudregel hållas inom fjorton dagar (29 § LUL).

Med det förhållande till rättssystemet som medling har i dag blir medling i många fall ett komplement till den ordinarie rättsprocessen. I andra fall, när medling sker efter rättsprocessen är den närmast att se som en behandlings- och rehabiliteringsåtgärd. För brottsoffrens del kan medling innebära fördelar oavsett när i rättsprocessen den äger rum.

Enligt regeringens bedömning finns inte tillräckliga erfarenheter från medlingsverksamheten för att kunna slå fast i vilket skede av rättsprocessen medling lämpligen bör ske. Allmänt sett gäller att samhällets reaktioner mot särskilt unga lagöverträdare bör komma så snart som möjligt efter brottet. Eftersom ett viktigt syfte med medling är att gärningsmannen skall förstå och ta ansvar för konsekvenserna av sitt handlande och göra rätt för sig gentemot brottsoffret är det i många fall mest ändamålsenligt att medling sker så snart som möjligt efter det att brottet har begåtts. Detta kan dock av flera skäl visa sig omöjligt. Exempelvis kan brottsoffret, särskilt vid mer allvarliga och integritetskränkande brott, behöva tid för att kunna avgöra om han eller hon vill delta i medling och vara motiverad att möta gärningsmannen. I dessa fall kan till och med syftet med medling förfelas eller riskera att inte uppnås om medling sker endast en kort tid efter det att brottet uppdragats. Vid lindrigare brott av inte alltför integritetskränkande natur bör det dock ofta vara en fördel att medlingen sker i så nära anslutning till brottet som möjligt. Enligt regeringens bedömning bör därför medling kunna ske i alla stadier av rättsprocessen.

Medlingsförfarandet skall ske skyndsamt

Oavsett när medlingen äger rum i rättsprocessen är det enligt regeringens mening viktigt att själva medlingsförfarandet sker skyndsamt.

BRÅ är av uppfattningen att en tidsfrist för medlingsärenden bör införas. Som skäl för detta anför BRÅ att tiden mellan brottet och medlingen bör hållas så kort som möjligt, för att händelsen fortfarande skall kännas aktuell för gärningsmannen. Särskilt som ett viktigt syfte med medling är att gärningsmännen skall inse och ta konsekvenserna av gärningen. Regeringens bedömning att medling skall kunna ske i alla skeden av rättsprocessen och också vid i princip alla sorters brott talar emellertid emot en sådan reglering. Vidare saknas tillräckligt underlag för ställningstagande hur lång en sådan tidsfrist rimligen borde vara. Av dessa skäl anser regeringen att någon tidsfrist för medlingsärenden inte bör införas.

Samråd skall ske med polis respektive åklagare

De synpunkter som har framförts från i första hand åklagarhåll om att medling kan förstöra utredning om brottet är sådana att de måste beaktas. Eftersom gärningen skall vara erkänd och både gärningsman och brottsoffer samtyckt till medling för att medling skall komma till stånd torde det i och för sig sällan vara problem ur bevis- och

utredningssynpunkt att medlingsmötet äger rum innan åtal väckts eller dom har meddelats. Dock kan det finnas fall där det, trots att gärningsmannen erkänt gärningen, inte är lämpligt att denne träffar brottsoffret. Detta gäller särskilt våld i nära relationer liksom sexualbrott samt brott mot mycket unga brottsoffer. Det kan dock också gälla mycket komplicerade brottsutredningar med flera gärningsmän som har större eller mindre del i aktuella brott. Utredningen kan befinna sig i ett känsligt skede. Även när förundersökningen har avslutats men målet ännu inte är rättsligt avgjort kan det finnas skäl att avvakta medling på grund av t.ex. parternas relation till varandra. Det är viktigt att ha i åtanke att brottsoffret normalt inte har och inte heller bör ha något inflytande över rättsprocessen och att det alltså är det allmänna ensamt som svarar för samhällets reaktioner på brott.

På grund av vad som ovan sagts anser regeringen att det är lämpligt att samråd sker med förundersökningsledaren i de fall medling skall ske före förundersökningen är avslutad samt med åklagaren i de fall medling skall ske sedan åtal väckts men innan lagakraftvunnen dom föreligger i målet. Ett väl fungerande samarbete mellan medlingsverksamheten, polisen och åklagaren är även här av avgörande betydelse för att medlingsverksamheten skall fungera och medlingsmötet bli till något positivt för såväl gärningsman som brottsoffer. Vikten av samarbete är även kommenterat under avsnitt 18.

15 Medlaren

Regeringens förslag: Medlaren skall vara en kompetent och rättrådig person. Medlaren skall vara opartisk.

Utredningens förslag: Stämmer i huvudsak med regeringens förslag. Utredningen har dock föreslagit en regel om att medlaren inte obehörigen får yppa vad som har förekommit under medlingsförfarandet.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser delar utredningens förslag eller har ingen erinran emot dessa. *Riksdagens ombudsmän (JO)* menar att medlaren omöjligt kan bevaka att båda parter intressen tillgodoses eftersom medlaren knappast kan samtidigt företräda båda parternas intressen. JO föreslår därför att bestämmelsen i stället formuleras så att det skall åligga medlaren att iaktta objektivitet vid fullgörandet av sitt uppdrag. *Örnsköldsviks tingsrätt* anser att tjänstemannamedlare med den utbildnings- och kunskapsbakgrund de besitter är att föredra, åtminstone såvitt avser grövre brott. *Åklagarmyndigheten i Umeå* anser att medlaren normalt torde vara en tjänsteman inom socialtjänsten. Enligt *Umeå kommun* är lekmanamedlare att föredra. Umeå kommun anser också att i den mån medling läggs på tjänsteman bör det vara utifrån personlig lämplighet och inte som en professionaliserad specialistverksamhet. Även *Bollnäs kommun* föredrar ett system med lekmanamedlare. Bollnäs kommun poängterar att tjänstemän har en skyldighet att anmäla till socialnämnden om barn och unga far illa, vilket innebär att deras opartiskhet vid medling kan ifrågasättas. *Organisationen för barnens rätt i samhället (BRIS)*

anser att det med beaktande av det ansvar som åligger en medlare kan vara en fördel med tjänstemän som medlare på grund av det tjänstemannaansvar en sådan har. Vidare har flera remissinstanser påpekat vikten av att de som arbetar som medlare, oavsett om dessa är tjänstemän eller lekmän, erhåller adekvat utbildning. *Föreningen för medling i Sverige* anser att alla som arbetar med medling skall ha gått en adekvat utbildning med någon form av auktorisation.

Skälen för regeringens förslag

Under försöksverksamheten var det övervägande antalet medlare tjänstemän inom socialtjänsten. I cirka 13 procent av medlingarna har lekmannamedlare genomfört medlingen. Dessa medlade i alla typer av ärenden även om egendomsbrott mot företag dominerade.

En fördel med tjänstemän som medlare är att de ofta har utbildning, kunskaper och erfarenhet som är viktiga i detta sammanhang. Vidare har de normalt en stor vana att handskas med ungdomar och deras problem. En nackdel med tjänstemannamedlare är dock att det kan vara mer resurskrävande. Det kan också finnas risk att medlaren inte uppfattas som opartisk av parterna. En nackdel med ett system med lekmannamedlare är att det kan vara svårt att finna lämpliga personer som har de personliga egenskaper och den tid som krävs för medlingsuppdraget.

Sammanfattningsvis kan konstateras att det finns både för- och nackdelar med båda systemen. Regeringen delar utredningens bedömning att det i dag inte finns tillräckligt underlag för att förorda det ena eller det andra systemet. Till detta kommer de allmänna skälen mot att i allt för stor utsträckning låsa medlingsverksamhetens former, särskilt som frågan om vem som skall ansvara för medlingsverksamheten skall bli föremål för ytterligare överväganden.

I stället föreslår regeringen att det av lagen skall framgå att det är medlarens personliga egenskaper, utbildning och erfarenhet som skall vara avgörande för om denne skall utses till medlare. Medlaren skall således ha kompetens och i övrigt vara lämpad för uppgiften.

Som redogörs för i avsnitt 8 är det inte lämpligt att i det här lagstiftningsärendet behandla de frågor som hänger samman med medlingsverksamhetens organisation, däribland sekretessbestämmelser. Det är viktigt att deltagarna, när de informeras om vad medlingsförfarandet innebär, även får förklarat för sig vilka sekretessbestämmelser som är aktuella i det enskilda fallet. Enligt regeringens mening får det vidare anses ingå i medlarens uppdrag att denne skall behandla deltagarna med stor omsorg, visa respekt för dessa och ha förståelse för deras situation. I detta ligger naturligtvis även att inte efter medlingsmötet agera på ett sätt som är till men för deltagarna.

16 Medlingsmötet

Regeringens förslag: Både gärningsman och målsägande skall informeras om vad medlingsförfarandet innebär och även på annat sätt förberedas inför mötet i erforderlig omfattning.

Gärningsmannens och målsägandens vårdnadshavare skall beredas tillfälle att närvara vid medlingsmötet, om det inte finns särskilda skäl emot det. Även andra personer bör kunna beredas tillfälle att närvara vid medlingsmötet, om det är förenligt med syftet med medlingen och i övrigt kan anses lämpligt.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen har dock endast föreslagit att vårdnadshavare till både gärningsman och målsägande skall beredas tillfälle att närvara vid mötet.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker utredningens förslag eller lämnar förslaget utan erinran. *Brottsoffermyndigheten* påpekar att brottsoffret skall beredas möjlighet att till medlingsmötet, förutom i förekommande fall vårdnadshavare, ta med annan anhörig eller stödperson. Även *Åklagarkammaren i Karlskrona* är av denna uppfattning.

Skälen för regeringens förslag

Medlingsmötet

Enligt regeringens mening bör medlingsmötet inte regleras i detalj. Medling som metod måste kunna utvecklas och hitta nya former. Inför och vid mötet måste hänsyn också tas till brottets art, gärningsmannens och brottsoffrets person och antalet deltagande i mötet, varför någon enhetlig modell som skall tillämpas i alla fall inte är lämplig. Det finns dock skäl att i lag närmare reglera vissa frågor av mer grundläggande art. Enligt regeringens mening är mötet och dialogen mellan gärningsman och brottsoffer det mest väsentliga med ett medlingsmöte. Medlaren har en mycket viktig funktion när det gäller att skapa förutsättningar för en bra dialog mellan gärningsmannen och brottsoffret. I regel krävs det, i vart fall vid allvarligare brott, att medlaren har träffat gärningsmannen och brottsoffret samt eventuella vårdnadshavare före medlingen, vid s.k. förmöten. Vid sådana förmöten kan medlaren informera närmare om vad medlingen innebär, vilka sekretessbestämmelser som gäller i ärendet och parterna få möjlighet att ställa frågor till medlaren. Genom förmötena kan medlaren också få en bättre uppfattning om parterna och om vad som hänt vid brottstillfället, vilket kan underlätta medlingsmötet. Medlaren får också tillfälle att bygga upp ett förtroende så att deltagarna kan känna sig trygga i medlingsförfarandet. Särskilt viktig är förberedelsen när brottsoffret är en privatperson som har utsatts för ett allvarligare brott samt i alla fall där brottsoffret eller gärningsmannen är ett barn. Det är därför viktigt att både gärningsman och målsägande informeras om vad

medlingsförfarandet innebär och även på annat sätt förbereds inför mötet i den omfattning det behövs. Eftersom medling kan ha viss betydelse för frågan om åtalsunderlåtelse och domstolens val av påföljd och vid straffmätningen är det också viktigt att medlaren kan bemöta frågor om detta från gärningsmannen. I det sammanhanget är det dock mycket viktigt att medlaren inte förespeglar gärningsmannen förhoppningar om exempelvis åtalsunderlåtelse eller strafflindring om denne ställer upp i medlingsmötet. Det får ankomma på medlingsverksamheten att i varje enskilt fall avgöra vilka förberedelser som är nödvändiga och i vilken omfattning förberedande samtal respektive möten erfordras.

Medlingsmötets deltagare

Enligt Brottsförebyggande rådets (BRÅ) utvärdering av försöksverksamheten var föräldrarna till gärningsmän över 15 år närvarande vid cirka 50 procent av medlingsmötena. Enligt BRÅ bör vårdnadshavare som regel närvara vid medlingsmötet. Regeringen, som anser att det är viktigt att föräldrarna engageras för att komma till rätta med den unges brottslighet, delar denna bedömning. Förutom det stöd vårdnadshavaren utgör kan dennes medverkan ibland krävas för att avtal om viss typ av gottgörelse i vissa fall skall kunna träffas (se vidare i nästa avsnitt). Det är dock ofta lika viktigt att ett underårigt brottsoffrets vårdnadshavare medverkar. Vårdnadshavare till både gärningsman och brottsoffer skall därför beredas tillfälle att närvara vid medlingsmötet, om det inte finns särskilda skäl emot det. Vad som kan utgöra särskilda skäl kommenteras närmare i författningskommentaren. Det kan i vart fall konstateras att vårdnadshavarna bör ha en passiv roll vid medlingen.

Såsom flera remissinstanser påpekat bör brottsoffret få medföra annan anhörig än vårdnadshavare eller stödperson till medlingsmötet. Likaså bör gärningsmannen vid behov få medföra annan än vårdnadshavare, såsom en förälder som inte är vårdnadshavare eller annan anhörig. Även unga gärningsmän som inte är underåriga kan i många fall ha ett stort behov av stöd från exempelvis en förälder. Detta måste avgöras från fall till fall och bör inte regleras i lagen på ett bindande sätt. Då syftet med medling inte är att utreda brottet eller lösa komplicerade skadeståndsfrågor bör dock inte offentlig försvarare respektive målsägandebiträde eller annat juridiskt ombud närvara vid mötet.

Det är väsentligt att det vid behov anlitas tolk vid medlingen. Självklart blir det mer komplicerat att genomföra en medling med tolk, men man bör inte avstå från medling på grund av språksvårigheter. Tolk bör även anlitas om vårdnadshavarna för gärningsmannen eller brottsoffret har behov av det.

17 Resultatet av medlingen

Regeringens förslag: Medlaren skall medverka till att avtal om gottgörelse träffas endast om det är uppenbart att innehållet i avtalet inte är oskäligt.

Om det framkommer att medlingsavtalet inte uppfylls, skall medlaren som huvudregel se till att åklagaren genast underrättas om detta.

Utredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Utredningen har dock föreslagit att medlaren skall se till att ett avtal som träffas mellan parterna inte är oskäligt. Utredningen har vidare ansett att medlingsverksamheten bör kontrollera att ett avtal som ingåtts vid medling följs, såväl avtal om att betala ersättning eller utföra arbete som avtal av mer ideell natur. Detta kan enligt utredningen lämpligen ske genom att brottsoffret kontaktas. Om det visar sig att den unge inte har uppfyllt avtalet, bör detta rapporteras till åklagaren.

Remissinstanserna: *Riksdagens ombudsmän (JO)* konstaterar att avtal om gottgörelse inte är oproblematiskt eftersom medlarna och parterna normalt saknar de juridiska kunskaper som krävs för att överblicka de skadeståndsrättsliga konsekvenserna av t.ex. vissa vålds- och hotbrott. Därför bör enligt JO endast ostridiga och okomplicerade frågor om ersättning regleras. Detta även för att skadestandsfrågan inte skall komma i centrum under mötet. Vidare kan enligt JO avtal om viss arbetsprestation tänkas få en straffliknande karaktär (jfr 27:5 andra stycket brottsbalken), vilket särskilt bör beaktas när gärningsmannen inte är straffmyndig. Även ett avtal om annan gottgörelse än ekonomisk torde kräva godkännande av omyndigs vårdnadshavare, undantaget eventuella avtal om "framtida förhållningssätt". *Flera remissinstanser* konstaterar att frågan om skadestånd av många skäl är komplicerad, att det finns en risk för rättsförlust för parterna och att den av utredningen föreslagna underrättelseskyldigheten till åklagare om avtalet inte uppfyllts är viktig. *Sollentuna kommun* har avstyrkt förslaget att medlaren skall beakta om avtalet är rimligt och pekat på svårigheterna att bestämma skälig ersättningsnivå för kränkning. *Uppsala tingsrätt* anser att medlaren helt bör avstå från att i ett medlingsavtal ta in överenskommelser som reglerar solidarisk skadeståndsskyldighet och andra fall när det är fråga om komplicerade skadestånd. Tingsrätten förordar att medlarna bör ges en klar vägledning för hur de skall agera när det gäller överenskommelser om skadestånd. *Riksåklagaren (RÅ)* anser att frågan om ingående av avtal bör belysas ytterligare, mot bakgrund av dels risken för att någon av parterna lider rättsförlust, dels risken för skadeståndsskyldighet för kommunen i den mån en kommunalt anställd person såsom medlare i något hänseende gör sig skyldig till fel eller försummelse som gäller avtalet mellan parterna. Enligt *Organisationen för barnens rätt i samhället (BRIS)* torde möjligheterna att lösa skadestandsfrågor i och med att föräldrar endast med överförmyndarens samtycke får ingå skuldförbindelse, vara betydligt mer begränsade än vad som förutsätts av utredningen. *Gotlands kommun* har väckt frågorna om vilka möjligheter

brottsoffret har att få ersättning av Brottsoffermyndigheten om avtal träffas eller om avtalet inte fullföljs samt i vilken mån gärningsmannens försäkringsbolag är bundet av överenskommelsen.

Skälen för regeringens förslag

Ingående av avtal

Vad resultatet blir av medlingen är beroende av bland annat vilken typ av brott medlingen gäller, vilka eventuella krav brottsoffret har samt gärningsmannens inställning och möjligheter. En uppriktigt menad ursäkt från gärningsmannen till brottsoffret och en överenskommelse om hur man skall förhålla sig till varandra i framtiden kan i många fall vara ett tillräckligt och gott resultat av en medling. Det kan även i vissa fall vara tillräckligt att parterna har träffats och pratat om saken. Andra resultat av medlingsmötet kan t.ex. vara ett avtal om att gärningsmannen genom ersättning eller arbete skall gottgöra brottsoffret. I bilagan till Europarådets rekommendation (se avsnitt 4.4) anges att medlingsavtalen skall vara frivilliga för parterna samt att de bara bör innehålla rimliga och skäligena förpliktelser. Med rimliga avses enligt kommentaren att det skall finnas något slags förhållande mellan brottet och förpliktelsen för gärningsmannen. Med skäligen avses att det skall vara viss överensstämmelse mellan gärningsmannens förpliktelse och brottets svårhetsgrad.

Regeringens bedömning är att, även om frågan om ingående av avtal vid medlingsmötet ur många aspekter är komplicerad, det bör vara möjligt för gärningsmannen och brottsoffret att inom ramen för medlingen även ingå avtal om gottgörelse i ostridiga och okomplicerade frågor, t.ex. ersättning för en sönderslagen fönsterruta, en tillgripen eller skadad mobiltelefon eller en självrisk för en försäkring. Det bör inte heller vara uteslutet att mer komplicerade avtal träffas.

Såsom framhållits av flera remissinstanser kan emellertid frågan om skadestånd p.g.a. brott många gånger vara vanskligen att bedöma. För att undvika att avtal träffas med olämpligt innehåll och för att minska risken för att medlaren bidragit till sådana avtal, föreslår regeringen att medlaren skall medverka till att avtal träffas endast i de fall det är uppenbart att innehållet i avtalet inte är oskäligt. Avsikten med regeringens förslag är att klargöra att medlaren inte skall göra komplicerade skadeståndsrättsliga överväganden som är svåra att bedöma skäligheten av. Utgångspunkten är att avtalet skall vara rimligt och skäligen i förhållande till dels det brott som har begåtts, dels till den skada som har uppkommit. Medlaren måste vara uppmärksam på styrkeförhållandet mellan parterna och försöka motverka att den starkare parten, oavsett om det är brottsoffret eller gärningsmannen, utnyttjar sin position. Som redogjorts för i föregående avsnitt är det, sett utifrån syftet med medlingsmötet, inte meningen att parterna vid medlingsmötet skall biträdas av offentlig försvarare och målsägandebiträde.

Det är vidare, som också konstateras av flera remissinstanser, inte alltid lämpligt att i medlingssituationen behandla frågan om skadestånd. Generellt kan sägas att ärenden som gäller egendomsbrott passar bättre för en diskussion kring skadestandsfrågor än fall avseende vålds-

och/eller hotbrott. Är parterna oense om nivån på ersättningen bör frågan om skadestånd i stället behandlas i den ordinarie rättsprocessen. Likaså om frågan blir komplicerad på grund av att det är fråga om flera gärningsmän och solidarisk skadeståndsskyldighet. Medlingsmötet bör inte utvecklas till en förlikningsförhandling om skadestånd, där brottsoffrets motiv för att ställa upp på medling är att få ekonomisk kompensation. Medlingens syfte, mötet och dialogen, kommer då alltför lätt i andra hand. Medlaren bör därför vid sådant läge helt avstå från att i medlingsavtalet ta in reglering av skadestånd.

Även i de fall frågan om gottgörelse är komplicerad, kan emellertid parterna ha ett intresse av att utom rätta lösa frågan. Eftersom parterna ensamma råder över detta, måste de – också i samband med en medling – själva få träffa en sådan uppgörelse.

Ungdomar under 18 år är enligt 9 kap. 1 § föräldrabalken omyndiga och får som huvudregel inte själva råda över sin egendom eller åta sig förbindelser. Det torde således vara så att den unge inte kan träffa ett bindande avtal om ekonomisk ersättning utan erforderligt samtycke. Ett medlingsavtal måste således normalt godkännas även av förmyndaren, vanligen barnets vårdnadshavare (jfr 6 kap. 3 och 11 §§, 10 kap. 2 och 3 §§ och 12 kap. 1 § föräldrabalken). Ett medlingsavtal som gäller utförandet av en arbetsprestation kan ingås av barnet självt, men skall godkännas av vårdnadshavaren (6 kap. 12 § föräldrabalken). Vårdnadshavarna bör, som regeringen anfört i det föregående avsnittet, i regel vara närvarande vid medlingsmötet. I de fall dessa även företräder barnet i frågor som rör tillgångar, kan godkännandet ske i samband med att avtalet upprättas. Om detta inte kan ske får godkännandet inhämtas på annat sätt. I vissa fall krävs överförmyndarens samtycke för att förmyndaren för den omyndiges räkning skall få ingå ett avtal (13 kap. 12 § föräldrabalken). Dessa frågor bör uppmärksammas när avtal ingås.

Medlingsavtalets rättsverknningar

Träffar parterna ett medlingsavtal kan detta komma att träda i stället för gärningsmannens skadeståndsskyldighet gentemot målsäganden. Detta gäller särskilt om avtalet avser en uppgörelse om ekonomisk ersättning. Det kan innebära att målsäganden inte kan kräva skadestånd på grund av brott i ett eventuellt brottmål. Om gärningsmannen inte fullgör avtalet får målsäganden i stället kräva ersättning med hänvisning till avtalet i en civilrättslig process. Om medlingsavtalet inte innehåller några ekonomiska konsekvenser utan t.ex. en ursäkt från gärningsmannen eller reglerar hur parterna skall förhålla sig till varandra i framtiden, kan det också sättas i fråga om målsägandens rätt att kräva ekonomisk ersättning i form av skadestånd på grund av brott kvarstår. Det är därför lämpligt att det av en klausul i avtalet framgår om målsäganden har rätt att kräva skadestånd på grund av brottet om avtalet inte uppfylls eller om avtalet har ersatt den rätten. Frågor av den karaktären som *Gotlands kommun* väckt (se ovan) bör också iakttagas.

Underrättelse till åklagaren

Som tidigare anförts är enligt regeringens mening det huvudsakliga syftet med medlingen mötet och dialogen. Det faktum att ett avtal som träffats vid medlingstillfället inte fullgörs kan emellertid leda till rättsverkningar, såväl civilrättsliga som straffrättsliga. Dels kan gärningsmannen ådra sig en civilprocess, dels kan åklagaren enligt 20 kap. 7 b § rättegångsbalken och 22 § lagen (1964:167) om unga lagöverträdare (LUL) återkalla ett beslut om åtalsunderlåtelse om särskilda skäl föranleder det. Vidare kan en underlåtelse att följa avtalet påverka gärningsmannens möjligheter att vid ett eventuellt återfall i brott få tillfälle att delta i medling igen. Ett medlingsmöte kan emellertid, trots att ett avtal inte följts, ha varit av betydande värde för parterna och lett till önskat resultat. Åklagaren bör dock åtminstone i vissa fall få besked om hur avtalet har genomförts. Regeringen föreslår därför att medlaren – i de fall det kommit till dennes kännedom att gärningsmannen inte har uppfyllt sitt åtagande – skall se till att åklagaren genast underrättas om detta, om det inte är obehövligt. Att ålägga medlingsverksamheten att följa upp samtliga avtal vore enligt regeringens mening alltför betungande.

18 Samverkan

Regeringens bedömning: De utarbetade rutiner som finns mellan t.ex. polis, åklagare och socialtjänst bör användas även när det gäller medling. Det är vidare av stort värde att medlingsverksamheten samarbetar med bl.a. brottsofferjourerna.

Utredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som har yttrat sig i denna del har inte haft något att erinra emot utredningens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: För att medlingsverksamheten skall fungera effektivt och medling komma till ökad användning krävs ett väl fungerande samarbete mellan berörda myndigheter. För ungdomsmål fordrar de regler som gäller i dag redan en sådan samverkan för att handläggningen skall ske snabbt och effektivt. Dessa, redan uppbyggda, rutiner bör användas även när det gäller medling.

Myndigheterna bör, enligt regeringens bedömning, finna lokala lösningar som passar förhållandena på orten. Vidare kan t.ex. mindre kommuner med låg ungdomsbrottslighet samarbeta med andra kommuner för att få till stånd en fungerande medlingsverksamhet.

Det är enligt regeringens mening av stort värde att medlingsverksamheten samarbetar med brottsofferjourerna. Ett sådant samarbete framstår som särskilt angeläget, eftersom det kan finnas behov av stödpersoner för brottsoffer därifrån. Det är även värdefullt att medlingsverksamheten har kontakt med andra lokala verksamheter och ideella organisationer som är engagerade i brottsofferfrågor eller i frågor kring t.ex. ungdomskriminalitet.

19 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Lagändringarna bör träda i kraft den 1 juli 2002.

I 2 kap. 10 § regeringsformen föreskrivs att svårare brottspåföljd inte får åläggas för en gärning än den som var föreskriven då gärningen förövades. Även om medling inte är någon ny påföljd bör denna princip vara vägledande. Enligt regeringens mening kommer den samlade reaktionen på ett brott dock inte att bli strängare än tidigare för att medling äger rum. Dessutom bör beaktas att deltagande i medling enligt den föreslagna lagen alltid skall vara frivilligt. Den föreslagna lagen bör således kunna tillämpas även på brott som har begåtts före ikraftträdandet och några övergångsbestämmelser krävs inte.

20 Kostnadseffekter m.m.

Den föreslagna ändringen i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare torde inte leda till annat än ytterst marginella kostnadsökningar och ryms därför inom ramen för befintliga resurser. De föreslagna bestämmelserna i lagen om medling med anledning av brott torde inte innebära några kostnadsökningar.

Regeringens förslag till lag om medling med anledning av brott innehåller inget åläggande för kommunerna att anordna medling. Det är dock regeringens ambition att medling, i vart fall vid ungdomsbrott, skall kunna erbjudas i så stor utsträckning som möjligt. Regeringen har därför för avsikt att bl.a. genom statsbidrag stödja sådan medlingsverksamhet (se avsnitt 6).

Uppföljning

Som redogjorts för i avsnitt 5 gör regeringen bedömningen att frågorna om medlingens ställning i den rättsliga processen och ansvaret för medlingsverksamheten bör bli föremål för ytterligare överväganden. Det är i det sammanhanget lämpligt att följa upp de inledningsvis gjorda erfarenheterna av den föreslagna lagen om medling med anledning av brott.

21 Författningskommentar

21.1 Förslaget till lag om medling med anledning av brott

1 §

Paragrafen anger vilken medlingsverksamhet lagen avser, nämligen medling som anordnas av staten eller av en kommun med anledning av brott. Frågan har behandlats i avsnitt 8.

2 §

I paragrafen anges vad som avses med medling i denna lag.

Innebörden av begreppet medling har behandlats närmare i avsnitt 4.1.

Bestämmelsen reglerar inte medling som metod, se vidare i avsnitt 8. I lagtexten anges endast att det skall vara ett möte mellan en gärningsman och en målsägande för att de, inför en medlare, skall få tillfälle att tala om brottet och följderna av detta. Detta hindrar inte att det, om det bedöms vara lämpligt, i något fall kan vara fråga om ett möte med två eller flera gärningsmän och/eller två eller flera målsäganden. Att medlaren skall vara opartisk framgår av 4 §.

Med målsägande avses detsamma som i 20 kap. 8 § fjärde stycket rättegångsbalken, d.v.s. den mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förnärad eller lidit skada, ofta benämnd som brottsoffret. Lagen är inte avsedd att omfatta eventuella successorer, t.ex. försäkringsbolag som genom försäkringsavtal har övertagit målsägandens skadeståndsanspråk och blivit part i målet.

Med gärningsman avses den som utfört den polisanmälda gärningen, även om brottsrubriceringen skulle vara anstiftan eller medhjälp. Av 5 § framgår att gärningen skall vara erkänd.

3 §

Paragrafen har behandlats i avsnitt 5 och 9.

I *första stycket* fastställs att medling skall ske i såväl gärningsmannens som målsägandens intressen och målet med medlingen skall vara att minska de negativa följderna av brottet.

Andra stycket anger medlingens två huvudsyften. Det ena är att gärningsmannen skall få en ökad insikt om brottets konsekvenser. Det andra är att målsäganden, dvs. brottsoffret, skall ges möjlighet att bearbeta sina upplevelser av brottet.

4 §

I paragrafens *första mening* anges att medlaren skall vara en kompetent och rättrådig person. Det är naturligtvis av stor vikt att medlaren har den utbildning och erfarenhet som behövs samt att denne är lämpad för uppgiften, se vidare avsnitt 15.

Medlaren skall, som framgår av *andra meningen*, vara opartisk. Medlaren skall således bevaka att båda parter intressen tillgodoses. Detta är en grundläggande utgångspunkt för medlingen. Ingen av parterna skall få alltför stort övertag vid medlingsmötet, utan båda parter skall kunna komma till tals och ge sin syn på det inträffade. Medlaren skall vara särskilt uppmärksam på att brottsoffret under förfarandet inte utsätts för någon ytterligare kränkning.

Beträffande den närmare tillämpningen hänvisas till kommentaren till 10 § och till avsnitt 17

5 §

Paragrafen behandlar de grundläggande kraven för att medling skall komma till stånd.

I paragrafens *första stycke* anges att medling skall vara frivilligt för både gärningsman och målsägande. Regeringen har behandlat frågan om vikten av frivillighet i bland annat avsnitt 9. Det är väsentligt att båda parter redan i samband med att frågan om medling aktualiseras får klart för sig att ett deltagande är frivilligt. Det är vidare viktigt att varken

gärningsmannen eller målsäganden utsätts för påtryckningar eller på annat sätt känner sig tvingade att delta

Vidare anges att det brott som medlingen avser skall vara anmält till polisen och att gärningsmannen skall ha erkänt gärningen eller delaktighet i denna. Med "gärningen" avses den anmälda gärningen. Skuldfrågan skall således i princip vara klarlagd och inte bli föremål för diskussioner under mötet. Kravet på att gärningen skall vara anmäld till polisen och erkänd gäller för samtliga brott som tas upp under mötet. Frågan har behandlats närmare i avsnitt 13.

Medling skall endast komma till stånd om det med hänsyn till samtliga omständigheter framstår som lämpligt. Detta framgår av *andra stycket*. Deltagande i medling är således inte någon rättighet för parterna, även om de formella förutsättningarna härför är uppfyllda. Det är viktigt att en allsidig bedömning görs av förutsättningarna i varje enskilt medlingsärende. Vilka parterna är och deras relation till varandra har naturligtvis en mycket stor betydelse för bedömningen. Inga brott är enligt lagen uteslutna från medling. I stället får medlingens syfte och omständigheterna i det enskilda fallet vara avgörande för frågan om vid vilka brott medling är lämpligt. Vid sexualbrott är det dock normalt inte lämpligt med medling. De närmare utgångspunkterna för denna bedömning redovisas i avsnitt 11. I avsnitt 12 behandlas frågan om det är lämpligt med medling när det är fråga om återfall i brott.

För gärningsmän under tolv år finns dessutom en specialreglering. Även för icke straffmyndiga, dvs. barn under 15 år, kan medling ske i syfte att vara en behandlingsåtgärd inom socialtjänsten. För att medling skall vara aktuell i sistnämnda fall måste dock barnet ha uppnått en tillräcklig ålder och mognad för att kunna förstå medlingsförfarandet. När det gäller barn så unga som under tolv år skall medling ske endast om det finns synnerliga skäl. Sådana skäl kan exempelvis föreligga om även brottsoffret är ett barn och parterna har en konfliktfylld relation, t.ex. i skolan, som behöver lösas. Någon reglering som anger begränsningar för brottsoffrets ålder finns inte. Försiktighet skall dock iakttas när det gäller de yngre brottsoffren. Vårdnadshavarnas inställning är av avgörande betydelse. Bestämmelsen har behandlats utförligare i avsnitt 10.

6 §

Paragrafens *första stycke* anger att medlingsförfarandet skall genomföras skyndsamt. Vikten av att ungdomsmål handläggs snabbt och att ett medlingsförfarande sker skyndsamt har behandlats i avsnitt 14. Att medlingsförfarandet sker skyndsamt är särskilt angeläget om det sker före den rättsliga prövningen. I de fall medling blir aktuell efter en avslutad rättsprocess är skyndsamhetskravet inte lika framträdande.

I vissa fall skall medlaren samråda med förundersökningsledaren eller åklagaren inför en planerad medling. Detta framgår av *andra stycket*. Bestämmelsen har motiverats närmare i avsnitt 14. Medlaren skall således ta kontakt med förundersökningsledaren respektive med åklagaren för att höra om ett medlingsmöte kan äventyra förundersökningen eller rättegången. Om detta är fallet bör givetvis ett medlingsmöte inte komma till stånd förrän efter det att förundersökningen är avslutad eller en lagakraftvunnen dom föreligger i

målet. Hur detta samrådsförfarande skall gå till löses lämpligen av de enskilda medlingsverksamheterna tillsammans med polis och åklagare. En formlös kontakt per telefon torde i de flesta fall räcka. Eftersom det är viktigt att medlingsförfarandet sker skyndsamt är det angeläget att samrådsförfarandet organiseras så att någon onödig tidsutdräkt som regel inte uppstår.

7 §

Av paragrafen framgår att det är väsentligt att parterna får tillräcklig information om vad förfarandet innebär och förbereds på ett lämpligt sätt. Vikten av att parterna förbereds på ett adekvat sätt har redovisats i avsnitt 16. Information om förfarandet och aktuella sekretessregler ges lämpligen både skriftligen och muntligen.

Så kallade förmöten kan i många fall vara lämpliga att hålla för att förbereda parterna. I vart fall vid allvarigare brott är det angeläget att medlaren träffar parterna och eventuella vårdnadshavare enskilt innan det är aktuellt med ett medlingsmöte. Vid ett sådant förmöte finns det tillfälle både att ge parterna den information som kan behövas och att få dem att känna sig trygga inför själva medlingen. Det är alltså lämpligt att parterna är delaktiga i planeringen av medlingsmötet.

8 §

Paragrafens *första mening* anger att båda parter vårdnadshavare skall ges tillfälle att medverka vid medlingsmötet, om det inte finns särskilda skäl mot det. I enlighet med vad som anförts i avsnitt 16 är det väsentligt att vårdnadshavare eller annan vuxen (se nedan) till både gärningsmän och brottsoffer medverkar vid medlingen. Om detta inte är möjligt kan det vara en omständighet som gör att medling inte är lämpligt (jfr 5 §), i synnerhet om det är fråga om barn under 15 år.

Vid bedömningen av om det finns särskilda skäl mot att vårdnadshavare skall medverka, bör liknande hänsyn tas som vid bedömningen av om dessa skall underrättas och kallas till polisförhör med den unge gärningsmannen (se 5 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare och prop. 1994/95:12 s. 64 f.). Särskilda skäl kan exempelvis vara att vårdnadshavaren på något sätt varit inblandad i händelsen, att denne har svårt att acceptera att den underårige påtagit sig ansvar för en gärning eller att syftet med medlingsmötet av någon annan anledning riskerar att bli förfelat om vårdnadshavaren deltar. Det bör finnas starka skäl för att gå med på den unges önskan att en vårdnadshavare inte skall närvara. Om den unge har svårt att prata när vårdnadshavarna är närvarande, kan det vara tillräckligt att de får lämna rummet, i vart fall tillfälligt. Om vårdnadshavarna på något sätt stör mötet, kan det också vara lämpligt att de får vänta utanför.

Av paragrafens *andra mening* framgår att även andra personer kan närvara vid medlingsmötet, om det bedöms vara förenligt med syftet med medling och i övrigt kan anses lämpligt. Det kan vara exempelvis någon nära anhörig som inte är vårdnadshavare, t.ex. familjehemsföräldrar eller andra vårdgivare, eller en stödperson till brottsoffret. Medlingsmötet kan därmed i princip även ha ett inslag av familjerådslag, om det är förenligt

med mötets syfte och anses lämpligt. I sådana fall måste hänsyn tas till hur det kan uppfattas av parterna att många personer deltar i mötet.

Det är inte avsikten att offentlig försvarare respektive målsägandebiträde eller annat juridiskt ombud skall närvara vid mötet, då syftet med medling inte är att utreda brottet eller lösa komplicerade skadeståndsfrågor. Medlingsmötet och resultatet av medlingen har behandlats närmare i avsnitt 16 och 17.

9 §

Paragrafen anger huvudinriktningen för medlingsmötet.

Vid mötet är det viktigt att gärningsmannen får möjlighet att be om ursäkt för sitt handlande och att brottsoffret får en möjlighet att framställa önskemål om gottgörelse. Med gottgörelse avses inte endast skadestånd utan även ursäkter, återlämnande av ett föremål, en arbetsinsats m.m. Dessa inslag behöver emellertid inte vara de mest framträdande i det enskilda fallet. Medlingsmötets innehåll måste givetvis anpassas efter omständigheterna. Det är inte ett krav att det verkligen träffas ett avtal mellan parterna. Vad resultatet av medlingen blir är beroende av bland annat vilken typ av brott medlingen avser, brottsoffrets eventuella krav samt gärningsmannens möjligheter och inställning. Medlingsmötets innehåll har behandlats i avsnitt 9 och 17.

10 §

I *första stycket* anges att medlaren bör medverka till att avtal träffas endast om det är uppenbart att avtalsinnehållet inte är oskäligt. Medlaren skall således inte medverka till avtals ingående i de fall det framstår som oklart om avtalsinnehållet är rimligt och skäligt i förhållande till det brott som begåtts och den skada som uppkommit med anledning därav. Som utvecklats närmare i avsnitt 17 måste ett medlingsavtal om gottgörelse med en ung lagöverträdare normalt godkännas av den unges ställföreträdare och i vissa fall av överförmyndaren.

Av *andra stycket* framgår att medlaren skall se till att åklagaren genast underrättas om det framkommer att gärningsmannen inte fullföljer avtalet, om det inte är obehövligt. På så sätt kan åklagaren göra en prövning av om ett beslut om åtalsunderlåtelse skall återkallas enligt 22 § andra stycket lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare eller 20 kap. 7 b § rättegångsbalken. Även om det inte finns anledning för åklagaren att vidta någon åtgärd på grund av att gärningsmannen har brustit i fullgörandet av avtalet kan underrättelsen vara av värde. Som tidigare har uttalats (se avsnitt 12) bör vid återfall i brott medling normalt vara utesluten om gärningsmannen tidigare har deltagit i medling och inte fullföljt medlingsavtalet. Genom underrättelsen får åklagaren kännedom om att avtalet inte uppfyllts och kan således beakta detta vid ett eventuellt återfall. Underrättelse behöver inte ske om det är obehövligt. Med detta avses att den unge avvikit från avtalet i mindre grad eller att hans handlande annars framstår som ursäktligt. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 17.

21.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

6 §

Ett tillägg har gjorts till paragrafen.

Tillägget innebär att det av underrättelsen till socialnämnden enligt första stycket även skall framgå om den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling enligt lagen om medling med anledning av brott samt hur den misstänkte ställer sig till detta. Skälen för tillägget har utvecklats i avsnitt 13.

De gärningsmän som omfattas av den här föreslagna regleringen är åldersgruppen 15–17 år. För personer under 15 år och över 18 år gäller andra handläggningsregler, vilket innebär att i dessa fall får ärendena komma till medlingsverksamhetens kännedom på annat sätt.

Sammanfattning av betänkandet Medling vid ungdomsbrott

Uppdraget

Utredningen har haft i uppdrag att utreda och analysera frågan om medlingens roll i rättssystemet för unga lagöverträdare samt i detta sammanhang även belysa frågan om familjerådslag. Om arbetet ger anledning till det har utredningen haft att lämna förslag till sådan lagstiftning som övervägandena har lett fram till.

Bakgrund

Medling som metod används i Sverige inom flera olika områden. Den form av medling som omfattas av utredningens uppdrag är medling vid ungdomsbrott. Ett sådant medlingsförfarande innebär normalt att gärningsmannen och brottsoffret efter erforderliga förberedelser möts inför en opartisk medlare. Vid mötet får båda parter berätta om sina upplevelser av brottet. Gärningsmannen får tillfälle att be brottsoffret om ursäkt och parterna kan diskutera hur gärningsmannen kan gottgöra brottsoffret och träffa ett avtal om detta. Rättsfilosofin bakom medling kallas Restorative Justice eller reparativ rättvisa. Reparativ rättvisa kan definieras som en process i vilken parter som berörs av ett brott samlas för att tillsammans lösa hur man skall hantera följderna av brottet och dess verkningar i framtiden. Medling med anledning av brott kan ha flera syften. Bland annat kan medling leda till ökad insikt om brottets konsekvenser hos gärningsmannen och på så sätt minska risken för att han återfaller i brott. Ett annat framträdande syfte är att medlingen skall ge brottsoffret en möjlighet att bearbeta sina upplevelser av brottet och få gottgörelse av gärningsmannen. Den svenska medlingsverksamheten för unga lagöverträdare har i huvudsak vuxit fram spontant och utan styrning från statsmakterna sedan andra halvan av 1980-talet. I april 1998 fick Brottsförebyggande rådet regeringens uppdrag att inleda en försöksverksamhet med medling för unga lagöverträdare. Rådet skulle även följa och samordna de projekt som omfattades av försöksverksamheten samt utvärdera den. Projekten valdes ut av den dåvarande Kommittén för brottsförebyggande arbete i samråd med Brottsförebyggande rådet och utredningen. Försöksverksamheten kom att omfatta 32 projekt runt om i landet och pågick under ett år. I stort sett samtliga projekt har fortsatt sin verksamhet efter försökstidens utgång. Därutöver förekommer medling vid ungdomsbrott på ytterligare ett tjugotal platser i landet.

I kapitel 3 redovisas bland annat dagens möjligheter att i rättssystemet beakta medling och den unges vilja att göra rätt för sig. Bland annat får en polisman enligt 13 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL, under vissa förutsättningar anmoda den som har fyllt eller kan antas ha fyllt 15 men inte 18 år att så snart som möjligt vidta åtgärder för att avhjälpa eller begränsa skada på grund av brott. Vidare kan medling ha betydelse vid åklagarens prövning av

åtalsfrågan. Att medling har skett kan också i viss mån påverka domstolens straffmätning och val av påföljd.

I kapitel 4 redovisar utredningen medling ur ett internationellt perspektiv. Kapitlet innehåller bland annat en redogörelse för Europarådets rekommendation om medling i brottmål som antogs av ministerkommittén år 1999. Vidare redovisas med tonvikt på nordiska förhållanden hur medling med anledning av brott används i olika länder.

Kapitel 5 innehåller en redovisning av olika undersökningar och forskningsresultat beträffande medling med anledning av brott.

I kapitel 6 beskrivs den försöksverksamhet med medling vid ungdomsbrott som tidigare nämnts. Brottsförebyggande rådet har utvärderat försöksverksamheten och resultaten av den utvärderingen sammanfattas i kapitel 7.

Kapitel 8 beskriver Svenska Kommunförbundets projekt med familjerådslag för unga lagöverträdare som pågick i tio kommuner från år 1998 till år 1999. Till dessa familjerådslag inbjuds, förutom brottsoffret, gärningsmannens privata sociala nätverk och vid rådslaget diskuteras inte bara brottet utan den unges hela sociala situation.

Utredningens överväganden och förslag

Är medling vid ungdomsbrott en lämplig åtgärd?

Den utvärdering som Brottsförebyggande rådet har genomfört av försöksverksamheten visar att medling för unga lagöverträdare kan ha en positiv inverkan på både gärningsmän och brottsoffer. Internationella undersökningar visar samma resultat. Utredningen anser därför att medling vid ungdomsbrott är en åtgärd som bör användas i större utsträckning. Trots att det inte kan visas att medling medför en minskad risk för återfall i brott menar utredningen att medling har så många fördelar att metoden måste anses värdefull.

Gärningsmännens och brottsoffrens upplevelser av medling

Försöksverksamheten får anses ha visat att medlingen påverkar gärningsmännen på ett positivt sätt. Detta gäller särskilt i de fall brottsoffret har varit en privatperson. Enligt utredningen kan medling ha en rehabiliterande effekt på den unge.

Brottsoffren har under försöksverksamheten getts en betydelsefull roll och deras intressen har beaktats. De mest positiva upplevelserna har de brottsoffer som i egenskap av privatpersoner utsatts för brott. Enligt utredningen synes medling vid allvarligare brott ofta vara till mer för brottsoffren än för gärningsmännen. Sammantaget anser utredningen att medling i många fall kan vara positiv för brottsoffren.

Familjerådslag

Den försöksverksamhet med familjerådslag med inslag av medling som har genomförts har varit alltför begränsad för att det skall gå att dra några mer långtgående slutsatser. Utredningen menar dock att sådana familjerådslag kan ha en positiv inverkan på gärningsmannen. Vid

familjerådslag är det väsentligt att samordnaren, som leder rådslaget, har goda kunskaper om brottsoffers behov och reaktioner. Det kan vara en fördel om själva mötet mellan gärningsman och brottsoffer sker separat från det stora rådslaget, eftersom det kan upplevas som obehagligt för brottsoffret att möta hela den unges nätverk.

Är dagens möjligheter att beakta medling tillräckliga?

Utredningen anser att de möjligheter som finns i dag att i rättssystemet beakta att medling har skett eller skall ske inte är tillräckliga för att främja medlingsverksamheten, varför medling vid ungdomsbrott i högre grad än för närvarande bör beaktas i den ordinarie rättsprocessen.

Bör medlingsverksamheten regleras eller på annat sätt göras enhetlig?

Enligt utredningen finns det ett behov av tydligare regler för hur rättsväsendet skall förhålla sig till medling. Av främst rättssäkerhets- och rättviseskäl behövs det också en viss reglering av själva medlingsverksamheten. Att medlingsverksamheten regleras och görs mer enhetlig torde även ha betydelse för att främja användandet av medling och ge verksamheten legitimitet. Eftersom medling är en metod under utveckling måste en reglering dock tillåta att verksamheten utvecklas och inte vara alltför detaljerad. Utredningen föreslår att det införs en särskild lag om medling vid ungdomsbrott som har karaktären av en ramlag. Närmare föreskrifter om lagens tillämpning bör meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Medling som påföljd

När det gäller frågan om hur medling skall förhålla sig till rättsprocessen har utredningen övervägt om medling bör vara en särskild påföljd. Med hänsyn till bland annat att medling bygger på brottsoffrets frivilliga medverkan anser utredningen att det inte är lämpligt att införa medling som en påföljd i straffsystemet.

Villkorade åtalsunderlåtelse

Vidare har utredningen övervägt ett system med villkorade åtalsunderlåtelse som innebär att åklagaren beslutar om åtalsunderlåtelse med det villkoret att den unge skall delta i ett medlingsförfarande. Om den unge inte uppfyller villkoret kommer åklagaren att i stället väcka åtal.

Ett system med villkorade åtalsunderlåtelse kan bland annat ha vissa processekonomiska fördelar. Utredningen menar dock att man bör undvika att försätta de unga i en situation där de anser sig tvingade att godta ett villkor om medling för att slippa åtal. Det finns vidare en risk att den unge deltar av "fel" anledning och inte är uppriktigt ångerfull och beredd att be om ursäkt om medlingen innebär alltför stora fördelar i rättsligt hänseende för gärningsmannen. Om den unge slipper åtal genom att acceptera ett villkor att delta i medling, finns det uppenbara risker att gärningsmän ställer upp på medling enbart för att undvika åtal. Med ett

sådant system kan man utsätta brottsoffer för risk för ytterligare kränkning. Det finns också risk att brottsoffer kan känna sig tvingade att delta för att den unge inte skall komma att åtalas. Utredningen anser därför att ett system med villkorade åtalsunderlåtelse är mindre lämpligt och därför inte bör införas.

Medling som en särskild grund för åtalsunderlåtelse

I stället för ett system med villkorade åtalsunderlåtelse föreslår utredningen att den omständigheten att den unge har deltagit i medling skall utgöra en särskild grund för åtalsunderlåtelse enligt 17 § LUL. Härigenom undviks i huvudsak de negativa effekter som är förenade med villkorade åtalsunderlåtelse. Om den unge inte uppfyller det avtal som har träffats med brottsoffret under medlingen, skall åklagaren kunna återkalla beslutet om åtalsunderlåtelse. Även om det enligt utredningens mening är väsentligt att ungdomsmål handläggs skyndsamt, föreslås att tidsfristen för beslut i åtalsfrågan enligt 4 § LUL får förlängas i de fall medling är aktuell.

För att åstadkomma en enhetlig rättstillämpning när det gäller beslut om åtalsunderlåtelse anser utredningen att Riksåklagaren bör utfärda nya allmänna råd och där ger anvisningar om den närmare tillämpningen av den föreslagna bestämmelsen.

Möjligheten att beakta medling i domstol

Utredningen föreslår genom ett tillägg i 29 kap. 5 § brottsbalken att domstolarna vid straffmätning och påföljdsval skall beakta att medling har ägt rum. Ett medlingsförfarande kan också beaktas av domstolen när den unge överlämnas till vård inom socialtjänsten, om medling ingår i den vårdplan som socialtjänsten har utarbetat för den unge. Utredningen har inte funnit skäl att föreslå några ändringar beträffande de övriga möjligheter att beakta medling som finns i dag.

Hur bör medlingsverksamheten organiseras?

Under försöksverksamheten har medling i huvudsak bedrivits inom ramen för den kommunala socialtjänsten och Brottsförebyggande rådet har i sin utvärdering gjort bedömningen att det är lämpligt att medlingsverksamheten organiseras där. Utredningen delar den bedömningen. Det främsta skälet härför är att medlingen på så sätt blir tillgänglig över hela landet, vilket är väsentligt av rättviseskäl. Medling ligger också väl i linje med annan verksamhet som socialtjänsten bedriver för ungdomar som har begått brott.

Enligt utredningen är det nödvändigt att göra medlingsverksamheten obligatorisk för kommunerna, dvs. i lag föreskriva att det inom kommunens socialtjänst skall finnas medlingsverksamhet. Utredningen föreslår därför ett särskilt stadgande om detta i socialtjänstlagen (1980:620). Det föreslås att regleringen kompletteras med den ovan nämnda lagen om medling vid ungdomsbrott.

Den föreslagna lagstiftningen reglerar inte medlingsverksamheten i detalj utan anger endast ramarna för denna. En detaljreglering är

olämplig bland annat på grund av kommunernas skiftande storlek och uppbyggnad samt att medlingen som metod är under utveckling. Mindre kommuner med låg ungdomsbrottslighet har enligt 4 § socialtjänstlagen möjlighet att samarbeta för att få till stånd en fungerande medlingsverksamhet.

Utredningen anser att det finns ett behov av en samordnande, nationell enhet som svarar för frågor om utbildning, metodutveckling och kvalitetssäkring m.m. och föreslår att Socialstyrelsen skall ges denna roll.

Allmänna utgångspunkter för medlingsverksamheten

Utredningen lämnar vissa förslag som gäller formerna för medling vid ungdomsbrott.

Utredningen anser att vissa grundläggande krav bör ställas på medlingsverksamheten. För det första måste den uppfylla i vart fall något av de syften som utredningen tidigare har framhållit, dvs. att den skall leda till en ökad insikt om brottets konsekvenser hos den unge och att den skall ge brottsoffret en möjlighet att bearbeta sina upplevelser av brottet. Vidare skall medlingen vara frivillig för båda parter. Det är viktigt att medlingsverksamheten utformas så att främst brottsoffren, men även gärningsmännen, känner att de har en verklig möjlighet att vägra delta. Ytterligare en grundläggande utgångspunkt är att brottet skall vara erkänt av den unge. I vart fall måste den unge ha tagit på sig ansvaret för de huvudsakliga delarna av brottet även om han inte fullt ut erkänner allt vad målsäganden lägger honom till last. Medlingsmötet skall inte vara någon slags mindre rättegång och det bör i princip inte förekomma någon diskussion kring skuldfrågan vid mötet. Vidare bör den unge gärningsmannen ges möjlighet att be brottsoffret om ursäkt vid medlingsmötet. Mötet bör även om möjligt mynna ut i någon form av avtal mellan parterna. Slutligen är det en grundläggande utgångspunkt att medlaren skall vara opartisk och hjälpa båda parter i den utsträckning som det behövs.

Vilken åldersgrupp bör komma i fråga för medling?

Enligt utredningen bör ungdomar i åldersgruppen 15–17 år främst komma i fråga för medling. För denna åldersgrupp gäller särskilda handläggningsregler i brottmål och även ett speciellt påföljdssystem, vilket bör kunna underlätta användandet av medling. Möjligheten att påverka gärningsmannen och ge honom en större insikt och en ökad förståelse för brottets konsekvenser torde också vara större när gärningsmannen är ung. Vidare torde brottsoffren i allmänhet vara mer villiga att möta en ung gärningsman än en äldre. Utredningen vill dock inte utesluta att även gärningsmän i åldern 18–20 år skall kunna komma i fråga. Även för gärningsmän som inte är straffmyndiga, dvs. barn under 15 år, bör medling kunna komma i fråga som en behandlingsåtgärd.

Vilka brott bör komma i fråga för medling?

För att medling skall vara aktuell bör krävas att brottet är polisanmält, att den unge har erkänt brottet eller i vart fall har tagit på sig det

huvudsakliga ansvaret för brottet samt har samtyckt till medling. Skall ett medlingsförfarande komma till stånd krävs givetvis att brottsoffret vill medverka.

Det är enligt utredningen inte lämpligt att i lag utesluta några brott från medling. Vid sexualbrott och s.k. brottsofferlösa brott är dock normalt inte lämpligt eller ens möjligt med medling. Ju allvarliga brottet är desto större hänsyn måste tas till brottsoffret. Brottsförebyggande rådets utvärdering tyder på att parternas upplevelser av medlingen är mer positiva när brottet har varit riktat mot en privatperson än mot en juridisk person.

Medling vid återfall i brott?

Enligt utredningen bör medling främst komma i fråga för ungdomar som är att betrakta som förstagångsbrottslingar. Utredningen vill emellertid inte utesluta att medling kan vara aktuell även för ungdomar som återfaller i brott. Om det är lämpligt med medling vid återfall får avgöras i det enskilda fallet. Har den unge tidigare genomgått medling och då inte uppfyllt medlingsavtalet är dock ytterligare medling i princip utesluten.

När i rättsprocessen bör medlingen ske?

Utredningen anser att medling bör kunna äga rum i alla stadier av rättsprocessen. Den modell för medlingsverksamhet som utredningen förslår bygger dock på att medling främst skall ske innan ärendet har blivit rättsligt avgjort. Oavsett när medlingen sker är det viktigt att själva medlingsförfarandet sker skyndsamt.

Vem skall initiera medling och hur bör det ske?

Enligt utredningen är polisen, åklagarna och socialtjänsten de mest lämpliga initiativtagarna till medling. Även domstolen bör i vissa fall kunna initiera medling. Polisen bör regelmässigt, om det inte är olämpligt, fråga den unge om han är villig att delta i medling och underrätta socialtjänsten om resultatet. Kontakten med brottsoffret bör däremot tas av medlingsverksamheten. Om medling inte aktualiserats tidigare bör åklagaren i sin begäran om yttrande från socialnämnden om vilka åtgärder nämnden vidtagit eller avser att vidta i fråga om den unge ange att socialtjänsten skall undersöka förutsättningarna för medling. Socialtjänsten kan även på eget initiativ ta upp frågan om medling. Slutligen kan domstolen i samband med att yttrande inhämtas från socialnämnden initiera medling.

Medlingsmötet

Medlingsmötet skall vara till för både gärningsman och brottsoffer. Den närmare utformningen av medlingsförfarandet bör inte regleras i detalj. Det är dock viktigt att både gärningsmän och brottsoffer får tillräcklig information och förbereds inför mötet på lämpligt sätt, t.ex. genom enskilda förmöten med medlaren. Som regel bör vårdnadshavare till både gärningsman och brottsoffer vara närvarande vid medlingsmötet.

Resultatet av medlingen

Medlingens resultat är beroende av bland annat vilken typ av brott medlingen gäller, vilka krav brottsoffret ställer samt gärningsmannens inställning och möjligheter. Medlaren bör se till att de överenskommelser som ingås är skäligen. Om det träffas ett avtal är det lämpligt om det av avtalet framgår om målsäganden har rätt att kräva skadestånd på grund av brottet om avtalet inte uppfylls eller om avtalet har ersatt den rätten. Medlingsverksamheten bör kontrollera att medlingsavtalen uppfylls och som huvudregel underrätta åklagaren om avtalet inte följs.

Vilka skall fungera som medlare?

Utredningen anser sig inte ha underlag för att bedöma om medlingsverksamhet med tjänstemannamedlare eller med lekmannamedlare är den mest lämpliga formen. Därför bör varje medlingsverksamhet få avgöra om det skall vara tjänstemän eller lekmän som medlar. Oavsett vilka som fungerar som medlare bör dessa vara opartiska och få adekvat utbildning. Socialtjänstsekretessen enligt 7 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100) gäller för båda kategorierna.

Vikten av samarbete

De upparbetade rutiner som finns mellan polis, åklagare och socialtjänst för handläggning av ungdomsmål kan enligt utredningen användas även när det gäller medling. Att tillskapa samverkansgrupper med representanter för berörda myndigheter kan vara ett bra sätt att förbättra samarbetet. Det är även väsentligt att medlingsverksamheten samarbetar med bland annat brottsofferjourerna och att representanter för verksamheten ingår i lokala brottsförebyggande råd.

Indirekt medling

Indirekt medling som innebär att parterna inte träffas personligen utan deras synpunkter i stället vidarebefordras av medlaren, bör enligt utredningen komma i fråga endast i undantagsfall. Detta torde bli aktuellt främst om brottsoffret inte vill träffa gärningsmannen personligen, men ändå vill få sina synpunkter framförda till denne.

Övrigt

Det är enligt utredningen väsentligt att socialtjänsten tar brottsofferfrågorna på allvar och inte använder brottsoffren som ett medel att söka rehabilitera gärningsmännen. Det är viktigt att medlingsverksamheten följs och utvärderas samt att forskning kring medling kommer till stånd.

Ekonomiska konsekvenser m.m.

Förslagen kan komma att leda till något ökade kostnader för landets kommuner. Samtidigt kan rättsväsendet i viss mån komma att avlastas. Förslagen bör ha en brottsförebyggande effekt.

Ikraftträdande

Med beaktande av den förberedelsetid som kan behövas för kommunerna och Socialstyrelsen bör utredningens förslag kunna träda i kraft den 1 april 2002.

Betänkandets lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 29 kap. 5 § brottsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

29 kap. **5 § 1¹**

Vid straffmätningen skall rätten utöver brottets straffvärde i skälig omfattning beakta

1. om den tilltalade till följd av brottet drabbats av allvarlig kroppsskada,

2. om den tilltalade efter förmåga sökt förebygga eller avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet,

2. om den tilltalade har deltagit i medling enligt lagen (2000:000) om medling vid ungdomsbrott eller på annat sätt efter förmåga sökt förebygga eller avhjälpa eller begränsa skadliga verkningar av brottet,

3. om den tilltalade frivilligt angett sig,

4. om den tilltalade förorsakas men genom att han på grund av brottet utvisas ur riket,

5. om den tilltalade till följd av brottet drabbats av eller om det finns grundad anledning anta att han kommer att drabbas av avskedande eller uppsägning från anställning eller av annat hinder eller synnerlig svårighet i yrkes- eller näringsutövning,

6. om den tilltalade till följd av hög ålder eller dålig hälsa skulle drabbas oskäligt hårt av ett straff utmätt efter brottets straffvärde,

7. om en i förhållande till brottets art ovanligt lång tid förflutit sedan brottet begicks eller

8. om någon annan omständighet föreligger som påkallar att den tilltalade får ett lägre straff än brottets straffvärde motiverar. Föreligger omständighet som avses i första stycket, får rätten, om särskilda skäl påkallar det, döma till lindrigare straff än som är föreskrivet för brottet.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2002.

¹ Senaste lydelse 1988:942.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

dels att 4, 6, 11, 17 och 22 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 4 a §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §¹

En förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader skall bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen skall avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken. Tidsfristen får överskridas endast om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter.

En förundersökning mot den som inte har fyllt 18 år och som gäller brott för vilket det är föreskrivet fängelse i mer än sex månader skall bedrivas med särskild skyndsamhet. Förundersökningen skall avslutas och beslut i åtalsfrågan fattas så snart det kan ske och senast inom sex veckor från dagen för delgivning av brottsmisstanke enligt 23 kap. 18 § första stycket rättegångsbalken. Tidsfristen får överskridas endast om det är nödvändigt med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller andra särskilda omständigheter *eller om den misstänkte skall delta i medling enligt lagen (2000:000) om medling vid ungdomsbrott.*

4 a §

Den misstänkte skall i samband med förhör tillfrågas om han eller hon vill delta i medling enligt lagen (2000:000) om medling vid ungdomsbrott, om det inte bedöms olämpligt.

¹ Senaste lydelse (1998:608).

6 §²

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa, skall socialnämnden genast underrättas.

Om någon som inte har fyllt arton år är skäligen misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa, skall socialnämnden genast underrättas. *Av underrättelsen skall framgå om den misstänkte har tillfrågats om han eller hon vill delta i medling enligt lagen (2000:000) om medling vid ungdomsbrott samt den misstänktes inställning till deltagande.*

11 §³

I fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan han fyllt arton år skall åklagaren, innan han fattar beslut i åtalsfrågan, inhämta yttrande från socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (1980:620) har ansvaret för den unge, om denne har erkänt gärningen eller det annars finns skäligen misstanke att han har begått brottet. Yttrande behöver inte inhämtas om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för åtalsunderlåtelse eller om det annars är obehövligt.

I fråga om den som misstänks för att ha begått brott innan han fyllt arton år skall åklagaren, innan han fattar beslut i åtalsfrågan, inhämta yttrande från socialnämnden i den kommun som enligt socialtjänstlagen (1980:620) har ansvaret för den unge, om denne har erkänt gärningen eller det annars finns skäligen misstanke att han har begått brottet. Yttrande behöver inte inhämtas om brottet är ringa, om det är uppenbart att det finns förutsättningar för åtalsunderlåtelse eller om det annars är obehövligt. *Om det bedöms lämpligt skall åklagaren i sin begäran om yttrande ange att förutsättningarna för medling enligt lagen (2000:000) om medling vid ungdomsbrott skall undersökas.*

Ett yttrande enligt första stycket skall innehålla en redogörelse för vilka åtgärder som nämnden tidigare har vidtagit i fråga om den unge samt en plan för de åtgärder som nämnden avser att vidta, varvid arten, omfattningen och varaktigheten av åtgärderna skall framgå. Yttrandet skall, om åklagaren begär det eller om nämnden finner det nödvändigt, även innehålla en redogörelse för den unges personliga utveckling och hans levnadsomständigheter i övrigt.

Nämnden skall även utan samband med yttrande lämna åklagaren de upplysningar som denne begär i fråga om den unge.

² Senaste lydelse (1994:1760).

³ Senaste lydelse (1998:608).

17 §⁴

Åtalsunderlåtelse får beslutas, om den unge blir föremål för sådan åtgärd som anges nedan och det med skäl kan antas att därigenom vidtas vad som är lämpligast för den unge:

1. vård eller annan åtgärd enligt socialtjänstlagen (1980:620),
2. vård eller annan åtgärd enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
3. annan åtgärd som innebär att den unge får hjälp eller stöd, *eller*
4. medling enligt lagen
(2000:000) om medling vid
ungdomsbrott.

Åtalsunderlåtelse får också beslutas, om det är uppenbart att brottet har skett av okynne eller förhastande.

Vid bedömningen av om åtalsunderlåtelse skall meddelas skall åklagaren utöver vad som följer av första och andra styckena särskilt beakta den unges vilja att ersätta målsäganden för skada som uppkommit genom brottet, att avhjälpa eller begränsa skadan eller att på annat sätt gottgöra målsäganden.

Åtalsunderlåtelse får inte beslutas, om något väsentligt allmänt eller enskilt intresse därigenom åsidosätts. Vid bedömningen av om något väsentligt allmänt intresse åsidosätts skall särskilt beaktas om den unge tidigare har gjort sig skyldig till brott.

22 §⁵

Den som får åtalsunderlåtelse enligt 17 § skall iaktta skötsamhet.

<p>Ett beslut om åtalsunderlåtelse får återkallas, om särskilda omständigheter föranleder det. Vid bedömningen av om återkallelse skall ske skall särskilt beaktas om den unge har återfallit i brott inom sex månader från beslutet om åtalsunderlåtelse.</p>	<p>Ett beslut om åtalsunderlåtelse får återkallas, om särskilda omständigheter föranleder det. Vid bedömningen av om återkallelse skall ske skall särskilt beaktas om den unge har återfallit i brott inom sex månader från beslutet om <i>åtalsunderlåtelse eller om den unge inte har uppfyllt ett avtal som träffats vid medling enligt lagen (2000:000) om medling vid ungdomsbrott.</i></p>
--	--

Denna lag träder i kraft den 1 april 2002.

⁴ Senaste lydelse (1994:1760).

⁵ Senaste lydelse (1994:1760).

3 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (1980:620)

Härigenom föreskrivs att det i socialtjänstlagen (1980:620) skall införas en ny paragraf, 12 b §, av följande lydelse.

12 b §

Kommunen skall sörja för att unga lagöverträdare och deras målsägande kan erbjudas medling enligt lagen (2000:000) om medling vid ungdomsbrott.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2002.

4 Förslag till lag om medling vid ungdomsbrott

Härigenom föreskrivs följande.

1 §

Denna lag gäller sådan medlingsverksamhet för unga lagöverträdare som kommunens socialtjänst enligt 12 b § socialtjänstlagen (1980:620) skall sörja för.

2 §

Medling skall avse unga lagöverträdare som avses i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. För medling med barn under tolv år krävs synnerliga skäl.

3 §

Medling skall syfta till att den unge lagöverträdaren får ökad insikt om brottets konsekvenser och målsäganden ges möjlighet att bearbeta sina upplevelser genom att gärningsmannen och målsäganden möts inför en opartisk medlare. Vid mötet skall gärningsmannen ges möjlighet att be om ursäkt för sitt handlande och målsäganden ges möjlighet att kräva gottgörelse.

4 §

Medling skall vara frivillig för både gärningsman och målsägande.

5 §

För att ett ärende skall kunna anmälas till medling krävs att brottet är anmält till polisen samt att gärningsmannen påtagit sig skuld och samtyckt till medling.

6 §

Ett ärende kan anmälas till medling av polis, åklagare, socialtjänst eller domstol.

7 §

Medlingsförfarandet skall genomföras skyndsamt. Både gärningsman och målsägande skall informeras om vad förfarandet innebär och på annat sätt förberedas i erforderlig omfattning.

8 §

Den myndighet som anmält ärendet skall genast skriftligen underrättas om att ett medlingsförfarande skall inledas och om resultatet efter avslutad medling eller om att förutsättningar för medling saknas. Denna myndighet skall i förekommande fall underrätta den myndighet som handlägger ärendet.

9 §

Medlaren skall bevaka att båda parter intressen tillgodoses. Medlaren får inte obehörigen yppa vad som har förekommit under medlingsförfarandet.

10 §

Vårdnadshavare till både gärningsman och målsägande skall beredas tillfälle att närvara vid medlingsmötet, om det inte finns särskilda skäl mot det.

11 §

Om det framkommer att gärningsmannen inte uppfyller ett avtal som har träffats mellan denne och målsäganden, skall åklagaren genast underrättas om detta om det inte är uppenbart obehövt.

12 §

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får utfärda närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2002.

Förteckning över remissinstanserna

Efter remiss har yttrande över betänkandet avgetts av Riksdagens ombudsmän (JO), Göta hovrätt, Malmö tingsrätt, Uppsala tingsrätt, Örnköldsviks tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen, Kriminalvårdsstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Barnombudsmannen, Ungdomsstyrelsen, Juridiska fakulteten vid Uppsala universitet, Svenska kommunförbundet, Stockholms kommun, Göteborgs kommun, Sollentuna kommun, Skurups kommun, Umeå kommun, Gävle kommun, Kalmar kommun, Lunds kommun, Strängnäs kommun, Tierps kommun, Gotlands kommun, Laholms kommun, Lycksele kommun, Bollnäs kommun, Vimmerby kommun, Skara kommun, Trosa kommun, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Tjänstemännens Centralorganisation, Sveriges advokatsamfund, Sveriges domareförbund, Nämndemännens riksförbund, Föreningen Sveriges socialchefer, Sveriges Psykologförbund, Brottsofferjourernas riksförbund, Organisationen för barnens rätt i samhället (BRIS), Föreningen för medling i Sverige.

Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, Socialhögskolan i Stockholm, Borlänge kommun, Piteå kommun, Bengtsfors kommun, Föreningen Sveriges polischefer, Svenska polisförbundet, Rädda barnens riksförbund samt Forum för frivilligt socialt arbete har inte inkommit med svar.

Tjänstemännens Centralorganisation har avstått från att yttra sig över förslagen.

Riksåklagaren har bifogat yttrande från Åklagarmyndigheten i Linköping, Åklagarkammaren i Eskilstuna, Åklagarmyndigheten i Umeå, Åklagarmyndigheten i Stockholm, Åklagarmyndigheten i Västerås, Åklagarmyndigheten i Göteborg och Åklagarkammaren i Karlskrona.

Stockholms kommun har bifogat yttranden från stadsledningskontoret och socialtjänstnämnden.

Sveriges Akademikers Centralorganisation har översänt remissvar från medlemsförbundet Jusek.

Yttrande har också inkommit från Idéforum för ett reparativt rättssystem.